NORDISK NUMISMATISK ÅRSSKRIFT 1936

NORDISK NUMISMATISK UNION

MØNTFUND I DANMARK 1700—1737

AF GEORG GALSTER

Fra Aar 1700 og følgende Aar indtil 1736 foreligger en Række Tilgangs- og Afgangslister for det kongelige Kunstkammer. De fleste opbevares i Rigsarkivet, men Listerne for Aarene 1708, 1718, 1724 og 1727—30 mangler, medens Listerne for 1733 og 1734 forefindes i Nationalmuseets historiske Afdeling. Det er underdanige Beretninger, aflagt ved hvert Aars Udgang af Kunstkammerforvalterne Bendix Grodtschilling den Yngre (død den 10. Marts 1707) og den Yngste (død den 23. Marts 1737). Med den fremtrædende Plads, Møntkabinettet indtog, foreligger selvsagt mange Optegnelser om indkomne Mønter og Medailler, og lejlighedsvis er givet Oplysninger om Møntfund.

1. MØNTFUND FRA STUBBEKØBING FØR 1701

Som den første Fundoptegnelse er i Listen for 1701 under »Densche Müntze« Nr. 6 berettet: »Auch bekommen einen kleinen Beutel mit allerhant alte densche Müntze so gros wie ein libschilling und ganz dunne von Woldemarus secundus und dergleichen, welche sindt in Stobkoping in falster gefunden«. — De paagældende Mønter er utvivlsomt de hyppigt forekommende Penninge med Omskrifterne ✠ WALDE-MARVS (II i Feltet) / ✠ REX DANORVM, som Hauberg har henført til Ribe efter 1234 (Hbg. 42 b). Størrelsen af disse Mønter passer dog bedre til en Treskilling lybsk (21 mm) end til en lybsk Skilling (18 mm). Det oplyses ikke, om den lille Pung ogsaa hidrørte fra Fundet, men det er i sig selv ikke sandsynligt, hvis Mønterne er gravet op af Jorden.

2. MØNTFUND FRA STENLØSE. JUNI 1704

I det lærde Tidsskrift, Nova Literaria maris Balthici et Septentrionis for Juli Maaned 1705 (pag. 220 sq.) aftrykkes et Catalog over interessante Skrifter og Curiosa i det J. Rosenringe [Trykfejl for Rosenvinge] tilhørende Museum i Odense med Ønsket om, at Skrifterne maa blive udgivet. — Blandt disse Skrifter nævnes her: »Relatio de Numis variis antiquis in Fionia diversis temporibus & locis detectis & è terra erutis,

præsertim verò de antiquissimis Anglicis & Gallicis superioris Anni Mense Jun. à rustico prope pagum *Steenlöse* inventis. Cum fig.« — Oversat: »Beretning om adskillige gamle Mønter, opdagede og gravet op af Jorden paa Fyen paa forskellige Tider og Steder, og især om nogle meget gamle engelske og franske Mønter, som forrige Aar i Juni Maaned blev fundet af en Bonde nærved Landsbyen Stenløse. Med Afbildninger.« Stenløse ligger i Odense Herred, omtrent 6 km Syd for Odense. Desværre kan intet videre oplyses om dette Fund, der antagelig har omfattet engelske Sterlinge og franske Gros tournois fra Begyndelsen af det 14. Aarhundrede. Rosenvinges Skrift kom nemlig ikke i Trykken, og allerede 1716 beklagede Nic. P. Sibbern (Bibliotheca historica Dano-Norvegica pag. 322), at det var gaaet til Grunde. — Forfatteren, Janus Rosenvinge, var født i Odense 1679, Søn af Borgmesteren og Søstersøn af Professor Thomas Broder Bircherod. Denne har, som ogsaa fremgaar af ovennævnte Catalogus, ydet Bidrag til hans Samlinger, og rimeligvis ogsaa til hans Skrifter. Efter 1697 var han Collega ved Latinskolen i Odense, indtil han 1707 blev Sognepræst i Vissenbjerg; han døde som Provst i Baag Herred 1728 (se iøvrigt Ehrencron-Müllers Forfatterlexikon VII (1929) S. 73).

3. FUND FRA FREDERIKSBORG. (FØR) 1707

I Kunstkammerets Tilgangsliste for 1707 er indført følgende Fund: »Noch bekommen etliche kleine *Antiqviteten* welche seindt gefunden bey *Friderigsburg*, nehmlich zwey kleine Smücke, oder fast als kleine Schilde wie Jn Vorigen Zeiten hahben gebraucht die Scholmohren, oder Dänische *Amatzonen* vor Jhre Brüste, das ein von Golt, das ander ahber von Silber ist Sehr zerbrochen. Wie auch 14 Stüch kleine Alte Silbern Müntze Daselbst gefunden worunter Zwey Seindt zerbrochen, undt fier sonder Stempel.« — De fire Møntblanketter bekræfter det almindelige Indtryk af, at dette blandede Smykke- og Møntfund hidrører fra Slutningen af Vikingetiden, selv om Guld her er en sjælden Vare. Muligvis har Mønterne overvejende været slet prægede tyske Penninge, siden Kunstkammerforvalteren opgiver at bestemme dem.

4. MØNTFUNDET I JUSTITSRAAD LASSENS GAARD I KØBENHAVN. AUGUST 1707

Peder Lassen (1606—81), der havde tilbragt henved en Snes Aar paa Studierejser til Europas Universiteter, mindes bl. a. som en fremragende Jurist og Medarbejder paa Christian V's Danske Lov. Sin fædrene For-

mue øgede han ved sit Ægteskab (1661) med den rige Raadmands-datter Magdalene Pedersdatter. Da Ægteskabet blev barnløst, oprettede de i Fællesskab en Del Legater til i alt 16436 Rigsdaler in specie. Efter den overlevende Magdalene Pedersdatters Død, den 14. Februar 1707, opgjordes Boet vel til 35422 Rdl., men man havde ventet, at Formuen var betydeligt større. Da indtraf kort efter en besynderlig Hændelse, hvorom Tycho de Hofman har givet en udførlig Beretning[1], som gengives her, skønt den har mere juridisk end mønthistorisk Interesse:

»J. R. LASSON boede udi den Gaard, som ligger paa Hjørnet af *Klædeboerne*, og den saa kaldede Skouboegaden nu Justice-Raad og Borgemester *Skrøder* tilhørende. [Samme Gaard var førend den store Ildebrand overgik *Kiøbenhavn*, en af de største Gaarder, der da vare, og kaldtes almindelig *Gyldenløvs* Gaard; Eftersom General-Lieutnant *Ulric Christian Gyldenløv*, derudi boede, og døde da Beleyringen var Aar 1658 udi hans Alders 28. Aar.] Hvor, efterat hun var død den 17. Febr. 1707 udi en høy Alder, blev af hendes Husbondes Paarørende, efter forhen oprettede Testamente ved Rettens Middel Boen aabnet; Da der fandtes udi en Jern-Kiste, som var nedgravet udi hendes Seng, endeel rede Penge og Pretiosa, hvilket dog i aldt ey kunde udgiøre meget meere, end hvad der først af Boen skulde udtages til anførte Legata, til hvis Fundationer, Concepterne tillige forefandtes udi Sterboen; Imidlertid blev bem. Gaard paa Auction bortsolt til *Elovius Mangor*, Raadmand og Stads-Conducteur i *Kiøbenhavn*, som strax satte derhen en Muur-Mester for samme Gaard at lade forbædre, til hvilken Ende da iblant andet, nogle Bielker bleve afsagede, for at giøre en Port, ungefer paa samme stæd, som den nu er, hendtede det sig, at om Middagen den 26. Aug. 1707, da de fleeste af Haandverks-Folkene, vare bortgangne, at en Muur nedfaldt, som var ungefer over det Stæd, hvor den afdøde Frue *Lassons* Sove-Kammer paa den anden Etage havde været, ved hvilket Fald fremkom en Mængde Poser, og maadelige store firekantede Esker paa hvis Lyd, de tilbageblivende Haand-Verks-Folk, snart merkede at det var Penge.

Dette varede ey længe førend saadant blev rygtet; og som der ind-

[1] Fundationer paa de Legata, som ere stiftede af Peder Lasson, Justice-Raad, Assessor og Referendarius i Höyeste-Ret, I. V. L., samt hans Liv og Levnet, udgiven af hans Broders-Sönne-Söns-Sön Tycho de Hofman, Hans Kongelige Majestæts Assessor udi Höyeste-Ret, og Hof-Retten, Secreterer udi det Danske Cancellie, Medlem af de Kongelige Videnskabers Selskaber i Kiöbenhavn og London. I. V. D. (Khn. 1753) S. 42—50. — Hofman har indført den formentlig finere, men urigtige Navneform »Lasson«. — Den nedenfor nævnte Gaard har ligget paa Stedet for nuværende Skindergade 43, Hjørnet af Skoubogade 5.

fandt sig adskillige Prætendenter, fik Bye-Fogeden *Eisenberg* en Konge-lig Befaling indtil videre at tage imod samme under Forsegling, som og skeede, efterat Han paa det nøyeste havde ransaget alting, eftersom Poserne og Eskerne havde været indsatte i Leer imellem tvende Bielker, paa hvilken saavel oven til, som neden til vare slagne Bræder. Uden at Pengene da bleve taldte, bortførtes de for denne Gang af Bye-Foge-den indtil den her i Korthed anførte vidtløftige Proces fik Ende.

For at i Agt tage Hans Majestæts Tarf, gik der Ordre til General-Fiskal og Cancellie-Advocat *Skavenius* for at erfare om de fundene Penge ey kunde regnes til *Dannefæ*, og naar saa var, tilhørede de Kongen. Paa Arvingernes og Kiøberens Vegne blev brugt de Tvende udi deris Tiider mest habile Høyeste-Rets Procuratorer; Nemlig paa de førstes Vegne mødte Proc. *Bjørnsen*, som paastoed, at hans Principaler, Arvin-gerne havde soldt Gaarden, men ingen Penge, og Proc. *Brostrup Albertin* møtte paa Kiøberens, Raad-Mand *Mangors* Vegne, som formeente at have kiøbt Gaarden, med aldt hvad der var udi den.

Der begyntes først med at stevne Muur-Mesteren, tillige med sin Svend og Dreng &c. for at aflegge deris Vidne ved Bye-Tinget: Om hvor mange Penge de havde seet og fundet, samt hvad Stempel og Aarstal de paa samme havde seet? Paa Fundament: *At de skulde vidne som afveed.* Dog uagtet at samme exciperede mod at udsige deris Vidne, bleve de tilkiendte ved Bye-Tinget samme at aflegge, men ved en Raad-Stue Dom af 14. Martii 1708 bleve de derfra friekiendte paa Fundament: At de selv i Sagen vare indviklede, hvilken sidste Dom udi Høyeste-Ret blev confirmeret. Derefter kom Hoved-Sagen for Hof-Retten, for hvilken endnu fremkom tvende Parter, nemlig Muur-Me-steren med sin Svend, som paastoed at ville have tilstrækkelig finde-Løn. Desuden vognede nogle af *J. R. Lassons* Frues Slegtinger, som forlangede sin Andeel af de fundne Penge som en Arvepart, eftersom de formeente fra samme ikke at kunde udelukkes, som skeed var fra den øvrige Arv efter indgangne Testamente.

Udi denne Sag, hvor altsaa var 5 Parter, blev den 13. Nov. 1709 af Hof-Retten afsagt denne Dom: »*At de fundne Penge ikke kunde er-kiendes for Dannefæ, eftersom De fandtes, der sig derved kunde kiende, hvorfore J. R. Lassons Arvinger alleene burde nyde de fundne Penge, som deris rette Arv, og ingen anden, dog skulde Raad-M. Mangor i det minste nyde den Fierde Part til Findeløn, og Frue Lassons Arvinger efter Testamentet være udelugte, saavelsom Muur-Mesteren etc., som ikke have vildet give nogen Oplysning udi Sagen etc.*«

Denne Dom indstevnede *R. M. Mangor* tillige med de andre Trende Parter til Underkiendelse og Forandring til Høyeste=Ret. Men kort efter at Sagen dertil var indstevnet, indgik *R. M. Mangor* den 7. Martii 1710 et skriftlig Forlig med *J. R. Lassons* Arvinger, at vilde deele de fundne Penge udi Tvende Parter, og i Fald, de andre Prætendenter, naar dette Forlig til Confirmation udi Høyeste=Ret forekom, skulde blive noget tilkiendte, da skulde begge Parterne dertil betale ligemeget. Desuden erbød sig *R. M. Mangor* ved en Suppliqve, at ifald Hans Majestæt vilde lade sin Prætention falde, og Forliget udi Høyeste=Ret blev con=firmeret, vilde han give 1000 Rdlr. til de fattige udi *Kiøbenhavn*. Der=paa kom Sagen for Høyeste=Ret den 2. Aug. 1710, men førend de Fem Procuratorer, som vare udi denne Sag, begyndte at plaidere den, blev en Kongelig Ordre af 1. August inden lukte Dørre oplæst: »*At de Tilfor=Ornede udi Høyeste=Ret skulde, naar Sagen var ageret, og de afsagde deris Vota, tillige kiende paa, om det ikke var billigt at J. R. Lassons Arvinger skulde betale til de Fattige i Kiöbenhavn 1000 Rdlr. Ligesaavelsom R. M. Mangor ved sin allun. suppliqve havde erbudet sig for sin Person at give til de Fattige 1000 Rdlr. imod at Hans Majestæt allernaadigst vilde lade de Prætentioner falde, som paa de fundne Penge, paa Hans Majestæts Vegne, kunde giøres*«. Da denne Kongelige Ordre var efterlevet og Vota indleveret, blev atter en Kongelig Befaling af 10. Sept. udstæd, som paa samme Maade som forrige den 14. Oktobr. udi Høyeste=Ret blev oplæst:

»*At Hans Kongelige Majestæt efter de Tilfor=Ornedes allerund. Be=tenkende har eragtet for Ret og Billig at J. R. Lassons Arvinger med 1000 Rdr. Erlegelse til de Fattige i Kiøbenhavn erkiendte den Lykke som de uformodentlig ved de udi bemeldte J. R. Lassons Enkes Gaard fundne Penge nyder, lige saavelsom R. M. Mangor der en lige Summa Penge har erbudet sig at give! Dog at Canc. R. Skavenius, som har været befalet Kongens Interesse ved den imellem Parterne værende Sag i Agt at tage, nyder for sin Umage 200 Rdlr. forud af fornevnte 2000 Rdlr.; Og at Dom derefter i Sagen for Høyeste=Ret skulde afsiges*«. Dernæst blev en Kongelig Befaling af 6. Octobr. oplæst:

»*At de 200 Rdlr. som det havde behaget Hans Kongelige Majestæt allernaadigst at tillegge C. R. Skavenius af de 2000 Rdlr. ey skulde være ham hinderlig, om Høyeste=Ret fandt for billigt at ham noget til Omkostning hos de andre Parter skulde tillegges*«. Derpaa blev samme Dag den 14. Oct. som meldt er, af 10 Assessorer igien voteret og føl=gende Dom afsagt:

Det Forlig, som imellem Raad=Mand *Elovius Mangor* og afg. Justice=Raad *Peder Lassons* Arvinger den 7. Martii 1710 er bleven sluttet og her udi Høyeste=Ret den 2. Aug. næst efter oplæst, bør ved Magt at stande; dog saa: at efter Hans Kongl. Majestæts allernaad. Resolution betaler afg. *J. R. Lassons* Arvinger med 1000 Rdlr. Erlegelse til de Fattige her i *Kiøbenhavn* til Erkiendelse for den Lykke, som de uformodentlig ved de fundne Penge nyder, ligesaavelsom Raad=M. *E. Mangor*, der en lige Summa Penge har erbudet sig til dennem at give. Af hvilke 2000 Rdlr. Cancelie=Raad *Skavenius* nyder for sin Umage 200 Rdlr. og der foruden til Processens Omkostning af afg. *J. R. Lassons* Arvinger 200 Rdlr. Hvad afg. Frue Justice=Raad=Inde *Lassons* Arvingers Paastand angaar at nyde Arv efter hende, saavelsom Muur=Mester *Jørgen Jensons*, saavelsom Muur=Mester=Svend *Laurits Svensens* og Dreng *Casper Christensens* Prætention paa Hitteløn angaar, saa forbliver det derved efter Hof=Rettens Dom etc.

Saadan en Ende fik denne merkværdige Proces efter Trende Aars Forløb, udi hvilken Tiid, Pengene, saavelsom medens de stode usynlige, vare Frugtesløse; Da Skatten nu først efter denne Dom skulde deeles og eftertelles, bestod den deraf conserverte Summa udi 18000 Rdlr. udi Specier, Kroner og Guld=Penge, hvoraf, efterat Omkostningerne bleve fradragne, blev den minste Part *Lassons* Arvinger til Deel. Raad=M. *Mangor* var vel fornøyet, og lod en Steen indsætte udi Muuren, hvor ved denne Skat var funden, med en Inscription paa, men som Gaarden brendte udi den store Ildebrand, har jeg ey kundet erfare hvad som paa samme Steen har staaet.

Det er endnu en ubevist Sag, enten at Fru *Lasson* eller hendes Mand havde ladet disse Penge udi Forborgenhed saaledes nedsætte; Thi, naar Specier, hvorom Testamentet og Original=Concepterne til Fundationerne stedse melde, regnes imod courant, udgiør det næsten samme Summe, som til Legata var beskiket; Desuagtet fandtes der ikkuns en eniste $^1/_2$ Specie, som var synlig udi den hele Sterboe, hvorfore det lader rimelig at De denne Skat til gudelig og nyttig Brug paa det sikerste, da det var Krig og vanskelige Tiider, vilde forvare; Og som Gaarden var brøstfeldig og gammel, kunde det ey vare længe, førend Skatten maatte komme for Dagen. Det fortelles, at da hun laa paa sin Sote=Seng, slog hun stedse hendes Øyne op paa det stæd hvor disse Penge vare forvarede; men naar der spurtes hende hvorfore hun stedse saa derhen? svarte hun: At hun saa efter Guds klare Dag. Imidlertid bortdøde de Begge og ingen vidste af Skatten at sige, uagtet at der baade før, og

efter hendes Død gik et almindeligt Rygte, at der maatte være Penge af dem udi Gaarden forvaret, og at en Muur-Mester-Svend derfore var bleven betalt saaledes at saa snart samme var forrettet, da at bortreyse af Landet.«

Hofman har ikke villet omtale det fjendtlige Forhold, der havde udviklet sig mellem Peder Lassens Enke og hans Arvinger, og hans Bemærkninger om Motivet til at gemme Pengene hen er uklare. Sandsynligvis har V. A. Secher Ret, naar han slutter sin Omtale af Sagen med at sige: »Der kan ikke være Tvivl om, at det har været Magdalene Pedersdatter, som på denne Måde vilde unddrage de hende forhadte Arvinger den dem efter hende og hendes Mands Testamente tilkommende Arv«[2].

5. MØNTFUND FRA RENDSBORG. AUGUST 1708

I Anledning af et lille Møntfund skrev den stedlige Præst Gottlob Lehmann en trods sin Titel (Kurtzer Bericht und eilfertiges Bedencken von einigen zu Rendesburg gefundenen Müntzen etc.) meget vidtløftig Fremstilling paa 168 Sider samt 12 Sider Fortale, dateret Rendesburg/ am letzten Tage des Jenners/ im Jahr nach Christi Gebuhrt/ 1709[3]. Den egentlige Fundberetning meddeles straks i første Capitel og lyder:

»Nachdem zu Anfang dieses abgelauffenen August-Monaths der hiesige Herr Obrister und *Commendant* von *Schnitter*[4]/ zur Verbesserung der öffentlichen Land-Strassen/ so von daraus nacher Kiel abgeht/ und an den *Contrecharpen* zum nächsten vorbey *passiret* auf Königl. hohe Ordre löbliche Veranstaltung gemacht/ so sind einige von der hiesigē

[2] V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker) (Khn. 1885) S. 228.

[3] Eylfertiges Bedencken/ über einigen neulich gefundenen Rendesburgischen *Navlis* oder *Danicis,* Das ist/ von demjenigen Gelde/ So die vormahlige Cimbrisch-Holsteinische Einwohner ihren Verstorbenen als einen gewissen Reise- oder Fähr-Pfennig mit auf den Weg gegeben/ Dergleichen man vor weniger Zeit zu Rendesburg unweit dem Holsteinischen Thore/ in einer zustossenen *urna* oder Todten-Topffe heraus gegraben/ Da denn die erhaltenen Müntzen nach ihren Sorten nicht nur ausgesuchet und abgetheilet/ sondern auch in Kupffer-Stick der Figur nach gezeiget/ und vermittelst eines aus guten *Scribenten* beyläuffigen, *discourses* beleuchtet/ Alles aber auf Ansinnen vornehmer Gönner/ denen Liebhabern zum *plaisir,* denen Ubrigen zu dienstlicher Nachricht/ Nebst dazu benöhtigten Kupffern und zweyfachen Register wohlmeinend *communiciret* von M. Gottlob Lehmannen/ Predigern des Orthes und Königl. Consistorial-Assessore daselbst. Glückstadt und Leipzig 1709. — Bogen foreligger desuden i uændret Udgave 1741.

[4] Michael Christoffer Schnitter traadte 1697 i dansk Tjeneste, blev 1698 Generalkvartermesterlieutenant ved den holstenske Fortification, 1701 Kommandant i Rendsborg og Oberst, 1725 Kommandant paa Kronborg, død 1738. J. C. W. Hirsch og Kai Hirsch: Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648—1814, udarbejdet 1888—1907 (Manuskript paa det kgl. Bibliothek) X S. 160.

Guarnison und *Milice* zu desto baldiger Forderung gedachten Vorhabens/ um solches Werck zu beschleunigen/ dazu *ordoniret* worden/ und da sie einen unweit gelegenen Hügel *planiret* und die Erde in solchen wässerigten tiefen Weg hinein geworffen/ weil gedachte *Passage* des Weges vor dem Hollsteinischen Thor sehr tief/ und bey zufälligen Wasser und Regen fast gefährlich war/ hat sichs begeben/ dass ohngefehr ein paar Soldaten etwas tief gegraben/ und daselbst an eine Gegend kommen/ wo etliche Steine über einander gelegt angetroffen worden/ und da sie weiter nachgegraben/ und solche Stäte geräumet/ hat man eine ziemliche Anzahl unterschiedlicher Müntzen gefunden/ welche weilen etliche was ältlich/ und Anfangs unerkäntlich gewesen/ nicht gleich *observiret*/ ohne bis der eine darunter gerührt/ und sie mit dem Spaden oder Ruffel umher geworffen/ da denn die andern einige hervor genommen/ und über dem *Disputiren* solches *eclatiret*/ wiewohl vermuhtlich dass die so solche Müntze weggefischet/ nicht eben so viel gut davon gehabt/ sondern bey den warmen Hundes-Tagen *quid pro quo* darvor genommen/ und solche hier und dar (welches aber zu bedauren ist) distrahiret/ und denen zugebracht/ die eben so viel davon als die Gänse vom Golde und die Hüner von Perlen zu *raisoniren* gewust. Hierauf habe ich mich von Tage zu Tage bemühet/ ein Stücke nach dem andern anzuschaffen/ etliche zu leihen/ etliche zu kauffen/ weil aber die Juden dahinter kommen/ schacherten sie solche an sich/ und hat mir einer 8 Stücke alle von unterschiedlichen Sorten auf eins/ gegen Unterpfandt abzuzeichnen *communiciret*/ würde sie auch alle haben an mich gekaufft/ hätte er sie nicht gar zu Jüdisch hoch geschätzt.

Es waren aber derselben unterschiedliche Sorten/ ein oder zwey grosse sowohl als auch viel kleine. Die Grossen obwohl sehr dünne/ haben doch einem Marck Lübsch oder 8 Groschen Stück an Grösse dem Umfang nach gegleichet/ die andern aber sind nur halb so gros und noch was kleiner gewesen. Sonderlich aber ist zu mercken/ dass die Grösseren nur *numuli foliati seu bracteati*, das ist dünne oder hohle Silber-Blech-Müntzen oder Pfennige gewesen/ und also dem Ansehen nach von geringem Werthe/ dahero solche auch von denen *militibus levis armaturæ levi pretio* und für geringen Preis sind los geschlagen worden.

Die Kleinen aber sind nicht nur geschlagene Blech-Pfennige gewesen/ sondern auch etwas dickere/ mit einem gewissen jedoch unterschiedlichen Geprege/ dergestalt beschaffen/ dass man auch noch daraus abnehmen kan/ zu welcher Zeit ohngefehr solche im Gange gewesen/ oder

wenn derjenige dessen Geprege/ Bildnis und Umschrifft darauf zu finden/ möge gelebet haben/ welches wir in Folgenden etwas deutlicher beleuchtigen und die Gedancken so *par discours* beygefallen/ entwerffen wollen.«

I det følgende fortaber Forfatteren sig i Skildringer af de gamle Cimbrers Gravskikke, hvortil »Begräbnis-Pfenningen« skulde have været et nødvendigt Tilbehør. Selv da en lærd og god Ven, der tog de ved Rendsborg fundne Mønter i Øjesyn, indvendte, at det kunde være en lille Bondeskat, nedgravet maaske i Krigens Tid, afvistes denne Formodning pure (S. 26). Det for os vigtige Spørgsmaal, hvad det var for Mønter, der blev fundne ved Rendsborg 1708, kommer først til Behandling i 5. Capitel. Paa en Tavle ved S. 26 gengives 8 Mønter og et lille Stykke Beslag, tegnede af Forfatteren og stukne i Kobber af en vis Mand i København. Det er aabenbart de 8 Mønter, som er nævnte i ovenaftrykte Fundberetning, men det fremgaar af den følgende Tekst, at de alligevel ikke alle hører til Rendsborgfundet. Dette gælder saaledes Fig. I, der er en Æthelred-Mønt af Crux-Typen med Bagsideomskriften ✠ÆLFRIƐM˜OPELIƐ (Hildebrand 3894); som det oplyses S. 41 ff. har Forfatteren erhvervet den for nogle Aar siden blandt Mønter, »die man hier auch unlängst gefunden«. — Fig. II er en Short-cross-penny af Classe V—VII, altsaa fra ca. 1210—42, med Bagsideomskrift ÆBƟLON LVNDƟN; den er forevist Forfatteren af »einem hiesigen Rahts-Verwandten Herrn Joachim Eggers/ der ein sonderlicher Liebhaber von Medaillen ist« som »eine hier zugleich mit gefundene Müntze«. — Fig. III er en Long-cross-penny af Classe III (uden Scepter, fra 1248—52) med en Bagsideomskrift, der rettelig skal være IOR/DÆN/ONW/INƇ. Forfatteren har læst IVR DAN OHW ICH og fortolket dette som »Jur. Danor. ætern«, »Welche Worte mir nicht wenig Scrupels und Muhtmassungen veruhrsachet haben« (S. 37); den synes at have tilhørt Forfatteren og at hidrøre fra Rendsborgfundet. — Fig. IV er en Long-cross-penny af Classe IV—V (med Scepter, fra 1250—72) med Omskriften RIƇ/ÆRD/ONL/VND; denne Tegning er laant fra Tidsskriftet Nova Literaria Maris Balthici for December 1698 pag. 248 (ikke som anført pag. 268) og hører ligesom de andre S. 31 nævnte Mønter (med NICOLE og WILLEM) til et Fund fra Rigsgrevskabet Rantzau[5]. — Fig. V er atter en Long-cross-penny af Classe III (uden Scepter, fra 1248—50) med ĦƟN/RIO/NLV/ND; den har tilhørt Forfatteren og stammer, som det synes, fra Rends-

[5] Numismatisk Forenings Medlemsblad XIV (Febr. 1936) S. 372 f.

borgfundet. — Fig. VI er en irsk Long-cross-penny (med Kongehoved i en Trekant) fra Tiden 1247—79, hvis Bagsideomskrift rettelig skal læses DAV/ION/DIW/ΘLI', altsaa fra Dublin; den nævnes kun i Forbigaaende S. 38 uden at der siges noget om Proveniensen, antagelig er den da fra Rendsborgfundet. — Fig. VII er en meget interessant Mønt, en Brakteat (31 mm) med Nældeblad mellem to Taarne under et Kors og to Ringe med Omskriften ✠MONΘTA·COMITIS·ADOLFI DΘ SC. Den omtales først S. 137 ff., hvor den rigtigt bestemmes som præget for Grev Adolph af Schauenborg, 1164—1225, Greve af Holsten til 1203. Denne Mønt antoges længe for at være en Forfalskning, indtil Buchenau 1906 skrev en »Ehrenrettung einer Münze des Grafen Adolf III von Holstein und Schaumburg«[6] og paaviste, at det i Gotha foreliggende Unicum af denne Mønt var fundet 1691 i Nesselried (Nesselröden, Eichfeld, Hannover); kuriøst nok har Buchenau ikke bemærket denne Afbildning af Lehmann. Med Rendsborgfundet har Brakteaten altsaa intet at gøre, og Forfatteren udtaler sig da heller ikke om, hvor den er fundet, eller hvem der ejer den. — Fig. VIII er en mispræget brandenborgsk Penning med Markgreven staaende med Fane i højre og Taarn i venstre Haand. Bagsiden har været ubestemmelig[7]. Mønten nævnes (ligesom Beslaget Fig. IX) overhovedet ikke af Forfatteren, og det er næppe sandsynligt, at den hører til Rendsborgfundet. — Ved S. 82 er indsat en Tavle med 21 hanseatiske Hulpenninge (med Undtagelse af Fig. N og O) fra det 14.—15. Aarhundrede, som i Følge Teksten skal være fundet ved Befæstningsarbejde ved Rendsborg 1691 og andetsteds[8]; de vedkommer altsaa heller ikke det her omhandlede Fund. — Efter Forfatterens meget forvirrede Fremstilling at dømme maa Pengesummen fra Rendsborg 1708 altsaa have bestaaet af engelske Sterlinge (især af Long-cross-Typen, jfr. Fig. III, V og VI) og af samtidige nordtyske Hulpenninge (Fig. N og O paa Tavlen ved S. 82 synes at være hamborgske Hulpenninge fra Midten af det 13. Aarhundrede).

6. MØNTFUND FRA ØSTER UTTRUP. 1708

I Tilgangslisten for 1717 har Kunstkammerforvalteren indført et ni Aar gammelt Fund:

[6] Blätter für Münzfreunde 1906 Sp. 3431—34.

[7] Den slette Tegning modsvarer nærmest en Mønt fra Albrecht II (1205—20), se Emil Bahrfeldt: Das Münzwesen der Mark Brandenburg (Berlin 1889) S. 137 Nr. 147 (Taf. VI): Markgreven med Fane og Taarn./ Bygning, Gavl, to Faner m. m.

[8] Rendsborgfundet fra 1691 er omhandlet i Num. For. Mbl. XIV (Jan.—Febr. 1936) S. 365 og 371 f. — Særtryk: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Finansaaret 1934—35, Tillæg S. 68 f.

»Erstlich Bekommen Unterschitlige Alte sehr Dynne Myntze bey 356 Stüch, worunter Einige bey 600 Jahr Alt seint, undt von Nachfolgende Könige Myntze neml[9]:

Des Königes *Svenonis III* auch *Sveno Gratæ* genannt

12 Stüch mit Dieser Beyschrift *Rex Sveno*, undt dessen *Æffigies.*
4 – mit dieser Beyschrift *Alaburga* = *Sven: Æffigies.*
1 – *Arusia* = Aarhus: *Svenonis Æffigies.*
8 – *Ranrosia:* Randers. *Sven: Æffigies.*
6 – *Heringa:* Hiöringe. *Sven: Æffigies.*
6 – mit Ein Kreutz: S/ᛊE/ᛋ/O. *Sveno.*
3 – R/ᚨ/ᛋ/D. Randers.
1 – ᚨ/R/ᚨ/S. Aarhus.
1 – T/V/S/E. Tusinge.
3 – L/ᚨ/ᛒ/ᚨ. Laire.

Regis Canuti V

11 Stüch mit Beyschrift *Rex Canut:* undt dessen *Æffigies.*

Regis Waldemari I

2 Stüch mit Beyschrift *Hors:* Horsens, undt Des Königs *Waldemari I Æffigies.*

Regis Waldemari II

1 Stüch So gros wie 3 Lbβ: St. mit Des Königes Waldem: II Æffig:

Moneta Regis Erici V auf *Eric* Plogpenge genant

2 Stüch seint etwas grösser als Ein 3 Lbβ: St. mit dieser ombschrift *Sti Erici*, undt dessen Biltnis.

Noch der folgende Rest der Alten Myntze

258 Stüch worauff unterschitliche Abbildung: von Krieges Leute, Gebeyde mit Tyrne, Kreutze, undt Andre *Figuren*; Welche auch wohl hingehören zu Der Vorbemelten Konige: Myntze Sorten.

Alle Diese Alte Silberne Myntze seint gefunden in der Erden A° 1708 in Einen Alten Rohten Steinern Topf, bey Eines Bauren Hoff in Dem Dorff *Utrup*, $1^1/_2$ firtel Meile von Alburg, auf Diese Manier. Bey Des Bauren Hoff ist Ein Kleiner Hygel, worauf Der Bauer mit Nahmen Peder Wogensen, wann Gott gab Segen am Getreyde, pflegte Korn auffzuzetzen: Da nun Dieser Platz ledig war, hat Er genommen etwas von Diese Erde, omb unter Dem Mist zu mengen, undt Damit seinen

[9] Fundberetningen er tidligere trykt i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1931 S. 243 ff. og i Mémoires de la Société royale des antiquaires du Nord 1933 pag. 520 sq.

Acher zu Bedyngen; wie Er dan hat Abgestossen Die Oberste Rinde der Erden, undt so *Continuerte*, da haben Zwey von Des Bauren Leute zu gleich mit Jhre Spaden, auff Diesen Topf gestossen, das Er dadurch ist zerbrochen worden; undt weil es zu Selbigen Zeit war sehr Stur= migt Gewitter, hat Der Wint Diese Alte sehr Dynne Myntze Runt omb Das felt getriben. Diese seint also Diejenige Alte Myntze Welche mann wieder gefunden hat, nach dem Berigt Des Hr Burgemeisters in Aalborg *Monsr Mathias Lund*[10]«.

Kunstkammerforvalterens numismatiske Kundskaber svarer til hans Retskrivning. Det lader sig næppe afgøre, hvad det er for Mønter, han har henført til Valdemar II og Erik Plovpenning. Efter Sammenhængen maa det have været Brakteater af Størrelse, dels som en Treskilling lybsk, d. v. s. 21 mm, dels noget større. Den gengivne Omskrift paa den sidste Mønt beror i hvert Tilfælde paa en urigtig Læsning[11]. Iøv= rigt svarer Fundets Mønter meget nøje til de nørrejydske Hulpenninge fra Fundet paa Klostermarken, Aalborg 1696. Brakteaten fra Horsens, som Grodtschilling vil henføre til Valdemar I, kan næppe være fra denne Konge, da den er præget før 1157. Den til Lejre (Laire) henførte Brakteat er fra Aalborg (ALAR), og den til Taasinge (Tusinge) henførte Brakteat er sikkert en Variant med omstillede Bogstaver fra Sven Grade. De øvrige Brakteater med Indskrift har Grodtschilling kunnet bestemme rigtigt efter Lauerentzens Beskrivelse i Auctarium, medens han und= skyldeligt nok giver op over for de mange stumme Brakteater. Summen af de specificerede Mønter er kun 311; Grodtschilling har altsaa ikke gjort Regnskab for de øvrige 45 af Fundets 356 Mønter. De manglende 45 Stk. genfindes i Rektor Peder Schades Samling (se nedenfor S. 70).

Findestedet var ved Landsbyen Øster Uttrup, der ligger 5 km, og ikke halvanden Fjerdingvej, Øst for Aalborg, i Nørre Tranders Sogn, Fleskum Herred. Peder Vognsen er optaget i Mandtalslisten her 1710 som Aalborg Hospitals Tjener, d. v. s. Fæstegaardmand[12]. Ligesom det tilsvarende Fund fra Klostermarken, Aalborg, er Pengesummen fra Øster Uttrup sandsynligvis nedlagt i Høstdagene 1157, da Konger kæmpede paa Grade Hede.

[10] P. C. Knudsen: Aalborg Bys Historie I (Aalborg 1931) S. 159 benævner dog denne Borg= mester Mathias Juel; han sad i Embedet (1710) 1713—29.

[11] I Aarbøger 1931 S. 245 er henvist til Mønten fra Erik Lam, Beskrivelsen af 1791 II Classe Tab. XII 11, Hauberg Tab. XIII 2; men Henvisningen er urigtig, hvis Mønten er en Brakteat.

[12] Famillij og Folkeskats Mandtaller til 1te Termin Ao 1710 af Aalborig Huus og Underliggende Amter Litra A (Rigsarkivet) Fol. 25. — Til det samme Mandtals anden Termin (Juli) 1710 træffes paa det paagældende Sted (Fol. 24) Peder Vognsens Enke. Der holdtes kun een Karl paa Gaarden.

7. MØNTFUND VED RISLEV KIRKE. FØR 1709

I Tilgangslisten for 1709 har Kunstkammerforvalteren indført:

»Noch bekommen Ein Goldtgylden, Welcher ist geschlagen in Lubec, auff der einen Seiten Eine Lillie, auf der andern Seiten St Johan Des Tauffers Biltnis, soll über 300 Jahr alt Sein, undt ist gefunden bey Rislef Kirche, Wie Sie haben ein Loch gegraben zu einer Klochen, welche solte gegossen werden zu derselben Kirche in Holmegaars Guht zugehörich Ihr Excellentz Der Herr Geheime-Raht Krabbe.«

Takket være sin tydelige Omskrift: FLORЄ./ LVBЄC. er den lybske Floren eller Guldgylden rigtigt bestemt; den er fra det 14. Aarhundrede, præget efter 1340[13]. Otte Eriksen Krabbe (1641—1719) fik 1670 Holmegaard tilskødet af Christian V, og 1687 fik han Jus patronatus til Rislev Kirke i Tybjerg Herred; Geheimeraad blev han 1695[14]. En Klokke i Kirken bærer Indskriften: »Gud til Ære, hans Menighed til Nytte haver høyædle Her Otte Krabbe og welbaarne Frue Birgitte Scheel ladet støbe denne Klokke til Risløv Kirke Anno 1715«[15]. — Den paagældende Klokke blev altsaa ikke støbt færdig det Aar, da man gravede Hullet.

8. MØNTFUND FRA FLENSBORG. FØR 1709

Endvidere har Kunstkammerforvalteren i Tilgangslisten for 1709 opført:

»Wie auch fünf Kleine Alte Müntze Welche Seindt gefunden in Flensberch Graben. Die 2 so gros wie ein Lübβ von Henricus III Rex Angliæ. Die andern 3 noch kleiner Seindt unkenbar«.

Dette lille Fund svarer ganske nøje til det store Fund, som fremdroges 1892, rimeligvis paa selv samme Sted i »Graben« i Flensborg, da man gravede Grund til Byens Theater. Ifølge Erwin Nöbbes Undersøgelse af dette Fund har det omfattet 8—10,000 Stykker, hvoraf 825 blev nærmere undersøgt, medens en Del blev ødelagt af Konservator(!) og Hovedmassen spredt for alle Vinde[16]. De bestemte Mønter var:

Erik Plovpenning, Lund (Hbg. 4. M-B. 4)	1
Abel, Ribe (Hbg. 1, M-B. 50-55)	726
Christopher I, Lund, Roskilde, Ribe	5

[13] Wilhelm Jesse: Der wendische Münzverein (Lübeck 1928) S. 255 Nr. 241.

[14] G. L. Wad i Brickas Biografiske Lexikon IX (1895) S. 399—402.

[15] Danmarks Kirker. Præstø Amt (Khn. 1935) S. 646, jfr. S. 639.

[16] Erwin Nöbbe: Møntfund fra Flensborg 1892. Num. For. Mbl. IX (Januar—Marts 1928) S. 1—7, 25 f. og 49 med Kortskitse af Findestedet.

Henrik III, Short-cross-pennies (før 1247)	11
— Long-cross-pennies (1247—79)	33
Irland. Johan uden Land (1210—16), Dublin	1
— Henrik III (1216—72), Dublin	1
Skotland. Alexander III (1249—85), St. Andrews	1
Cöln. Didrik af Heinsberg (1208—12)	1
Osnabrück. Conrad af Lauenrode (1227—38)	1
Paderborn. Simon I af Lippe (1247—77)	1
Lippe. Bernhard III (1229—65)	1
Tysk Efterligning af Long-cross-penny	1

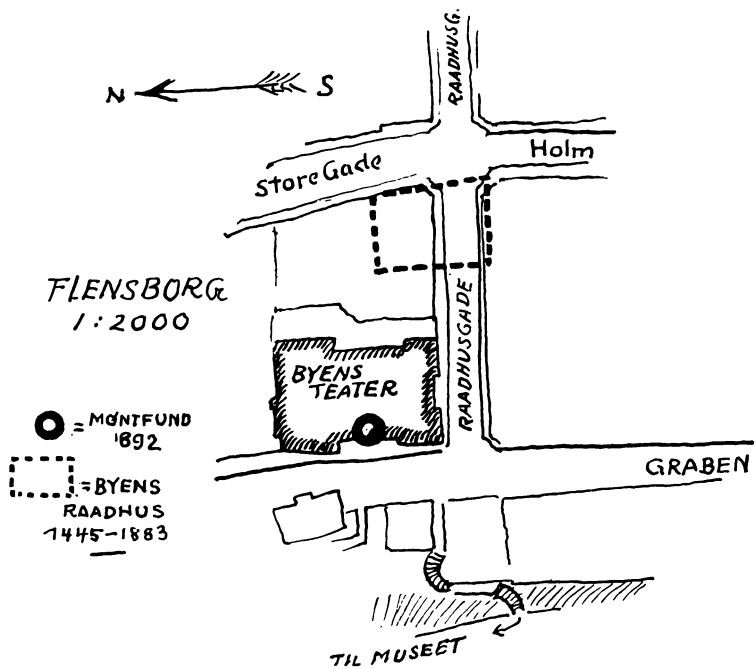

Kortskitse af Findestedet 1892 (tegnet af Erwin Nöbbe)

Nedlæggelsen af denne Skat kan med nogen Sandsynlighed sættes i Forbindelse med Christopher I's Hærtog 1257, da han efter Valdemar Abelsøns Død for et Par Aars Tid genforenede Sønderjylland med Kongeriget.

De to af Grodtschilling nævnte Mønter fra Henrik III er tydelig nok Long-cross-pennies, de tre ukendelige kan have været danske Pen-

ninge, fra Abel eller Christopher. Det er meget muligt, at de fem Mønter kun har været en mindre Del, et Udvalg af et større Fund, og det er sandsynligt, at det er løsrevne Stykker af den store Pengesum, som først i 1892 kom for Dagens Lys.

9. MØNTFUND FRA KUNDBY. FØR 1710

Johannes Lauerentzen har i anden Udgave af Museum Regium, som udkom 1710[17], afbildet en Kobbermønt Tab. XXV No. 6 med S · paa den ene og Kors paa den anden Side og meddeler: »Nummulus hic repertus est in colle Kundbyensi Siælandiæ nostræ, in olla, ubi magnus ipsorum numerus conditus erat«. Oversat: »Denne lille Mønt er fundet i en Høj i Kundby paa vort Sjæland, i en Potte, hvori et stort Antal af samme var nedlagt«. Forfatteren bruger efter Tidens Skik »vort Sjæland«, »Siælandia nostra« til Forskel fra »Selandia Batavorum«, Zeeland i Nederlandene. Kundby ligger i Tudse Herred, Holbæk Amt[18]. Det er utvivlsomt samme Fund, som meddeles i Efterretninger om nordiske Oldsager 1808 S. 21, hvor Findestedet dog betegnes som en Gravhøj ikke langt fra Kalundborg.

I sin Kommentar anfører Lauerentzen, at Assessor Mule havde haft en tilsvarende Mønt i sin Samling, som han havde henført til Biskop Simon af Odense (død 1186)[19], men han betvivlede, at Mønten kunde være ældre end det trettende Aarhundrede, og han henførte den efter sit Bogstav til Stralsund. Med bedre Begrundelse i sønderjydske Fund har Hauberg henført Mønten til Slesvig og Erik Klippings Kongetid[20].

[17] Muséum regium, seu catalogus rerum tam naturalium, quàm artificialium, qvæ in basilica bibliothecæ augustissimi Daniæ Norvegiæq; monarchæ, Friderici Qvarti, Havniæ asservantur, gloriosissimæ memoriæ rege, Christiano Qvinto, regnante, ab Oligero Jacobæo med. & phil. prof. regio qvondam describtus, nunc verò magna ex parte auctior uberioribusq; commentariis, præsertim autem qvoad antiqvitates historiamq; numismatum Danicorum, illustratus, accurante Johanne Lauerentzen, assessore consistorii Havniensis regio. Udgaven mangler Aarstal, men at den er udkommet 1710, fremgaar af Anmeldelsen i Acta eruditorum, publicata Lipsiæ calendis Julii, Anno MDCCXI Pag. 287—90. Det er næppe et Tilfælde, at Værket udkom netop dette Aar; thi da udløb det kejserlige 15-aarige Privilegium, som Jacobæus den 13. Maj 1695 havde faaet, hvorefter ingen i det hellige romerske Rige maatte optrykke hans Værk. En indgaaende Gennemgang af den numismatiske Del af Lauerentzens Udgave er givet af Axel Ernst: Dansk Numismatik c. 1650—1800, Num. For. Mbl. X S. 85—89 (Juni—August 1926).

[18] Møntfund i Holbæk Amt. Fra Holbæk Amt, Historiske Aarbøger XXII, udgivet af Historisk Samfund for Holbæk Amt 1928 S. 52.

[19] Joh. Muleni Georg. F. Numismata Danorum et vicinarum gentium edita á Th. Bartholino (Hafniæ 1670) Classis II Nr. 12. — Num. For. Mbl. XIV (Maj 1935) S. 248.

[20] Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1884 S. 119 Nr. 18.

10. BRAKTEATFUND FRA HELSINGBORG, SKAANE. NOVEMBER 1709

Johannes Lauerentzen har i nævnte Udgave af Museum Regium, sidst blandt de danske Mønter, efter Sølvmønter fra Christian IV, indføjet en lille Guldbrakteat, som fremkom i ellevte Time:

»Numus hic, qvi aureus, etiam aureis Reginæ ejusdem meritò inserendus erat numismatis, ast qvoniam seriùs inventus, decorum hîc illi dedisse locum arbitramur, ut Matris Reginæ numus aureus, secundùm effatum Regis Salomonis, *velut malum aureum in sculptura argentea*, inter filii numos argenteos coruscaret. Bracteatus est ideoq; eximiæ raritatis, ex terra munimenti Helsingburgi in Scania erutus, dum anno 1709 miles Danus munimen idem in Regis suiq; tutamen extenderet, assultu jam antea die 12. Novembris ejusdem anni ex classe Danica in littora amnis *Raa*, qvi in Scania est, ductu Regis Augustissimi FRIDERICI IV iam facto: Numum ex auro æri incisum sic conspicimus.«

I Oversættelse: »Denne Mønt, som er af Guld, skulde ogsaa retteligen være indføjet ved samme Dronnings Guldstykker, men eftersom den er fundet senere, mener vi at have givet den et passende Sted her, da jo Kongemoderens Guldmønt straaler blandt Sønnens Sølvmønter som et Guldæble i en udgravet Sølvskaal, efter Kong Salomos Ordsprog[21]. Brakteaten er derfor af overordentlig Sjældenhed, gravet op af Fæstningsjorden i Helsingborg i Skaane, da Aar 1709 den danske Soldat udvidede samme Befæstning til Værn for Kongen og sig selv, efter at der allerede forud den 12. November samme Aar fra den danske Flaade var gjort Landgang paa Bredderne af Aaen Raa, som er i Skaane, under den saa ophøjede Konge Frederik IV's Anførsel. Guldmønten ser vi saaledes kobberstukket«.

Lauerentzen tilføjer nogle Bemærkninger om Dronningens Interesse for Alchymi og om hendes Besøg hos Tyge Brahe paa Hven, der ligger saa nær ved Helsingborg, og anfører en engelsk Forfatters Ord om, at hun var den rigeste Dame i Christenheden. Den lille Brakteat, der bærer Omskriften SOPHIA . KONINGIN . ZV. DENMER omkring en Rose, har rime-

[21] Salomos Ordsprog 25. cap. 11. v.

ligvis tjent til Agraffe eller Hattepynt for Dronningens Hoffolk. Smykke-brakteater af lignende Art nævnes i Christoffer Valkendorfs Rente-mesterregnskab for 1575 (Blad 212): »Thenndt 5. Maij Annthuordett forne Jørgen golttsmidt till att forarbede wdj Puckler, Roser och FS till min Naade Fruis Wogenntøgh 1xxx lodt sølff«[22].

11. MØNTFUND FRA TORSLUNDE. FØR 1712

Den Roskilde Rektor Peder Schade (1641—1712) efterlod sig ved sin Død (18. Februar 1712) et vidt omspændende Raritets Kammer og en ret anselig Møntsamling[23]. Over disse Efterladenskaber foreligger en fyldig Fortegnelse til Brug for Auktionen i April 1712[24]. Møntsamlingen omfattede 598 danske Sølvmønter fra Kong Hans til Frederik IV, de nedennævnte fundne Mønter, 40 middelalderlige (»Danske gamle Kongers Mynt/ som fandtis tilsammen i en Eske«) og en stor Mængde fremmede Mønter, Skuepenge og lignende. Det, som her interesserer, er Afdelingen: »Adskillig gammel funden Mynt«:

»Lit. A. En spansk Sølf-Penge *Philippus Rex*/ funden ved Aalborg.
Lit. B. Fem og fyrretyve styk. Sølf-Penge/ funden ved Aalborg paa Uttestrup Mark.
Lit. C. It lidet dito af Sølf *Bürgo*.
Lit. D. To Sølf-Penge funden paa Gulland.
Lit. E. En dito funden paa Torslunde Marck.
Lit. F. To dito/ og en Mangotz funden ved Strøby i Siæland.
Lit. G. En af Sølf og en af Mangotz funden ved Odense i Fyen.
Lit. H. To dito af Sølf fundne paa Fæøe under Lolland.
Lit. I. It Stycke *moneta argentia*, paa den anden Side *Gloria in Excelsis Dom*.
Lit. K. En af Mangotz funden i et Venge ved Roeskilde.«

Det fremgaar af denne lille Liste, at den gamle Samler har haft Held til at sikre sig Prøver af adskillige af de i hans Tid fremkomne Mønt-

[22] Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533—1788, udgivet af Selskabet til Udgivelse af danske Mindesmærker (Khn. 1936) S. 19.

[23] Victor Hermansen: Rektor Peder Schade og hans Raritets-Kammer. Et Museumskatalog fra 1712. Fra Københavns Amt 1935 (Roskilde 1936) S. 83—104.

[24] Fortegnelse paa Sal. *Mag.* Peder Schade i Roëskilde hans efterlatte Gods og Løsøre bestaaende af giort Guld og Sølf/ Skuepenge/ rare Penge af adskillige *Sorter*, nogle faa Jouveler/ Kobber/ Tin, Messing/ Jern/ Trævare/ Sparlagen/ Benkedyner/ Bordtepper/ Vogne/ Beester/ Hauffve-Gevexter i Baller og Potter/ Sengeklæder/ Linklæder/ item adskillige *Rariteter*, nock derforuden nogle Venger/ og Jorder i Marcken/ hvor paa *Catalog.* kand bekommes hos *Monsr. Johannes Trojel* i *Louises* Gaard paa Kiøbmager-Gade saavelsom og i Sterfboed i Roskilde hvor *Auctionen* skal holdes den 25. *Aprilis* 1712 mod reede Penge ved Varenes Annammelse.

fund. Fundet Litra A er rimeligvis identisk med Fundet fra Torp, Ræer Sogn, Hanstholm i Thy den 8. April 1675; den paagældende »spanske« Mønt er utvivlsomt en Gros tournois fra en af de franske Konger Philip (III—VI, d.v.s. 1270—1350)[25]. Denne og de under Litra B og C nævnte Mønter kan Rektor Schade have faaet gennem sin Svoger, Biskop Jens Bircherod i Aalborg (1658—1708). — Fundet Litra B er det ovenfor S. 64 omhandlede Fund fra Øster Uttrup 1708. — Fundet Litra C er ikke stedfæstet; men det mystiske »Bürgo« svarer sikkert (som ogsaa Victor Hermansen har bemærket) til en Mønt fra »König Burga«, som Grodtschilling har indført i Kunstkammerets Tilgangsliste for 1702 blandt andre smaa Sølvmønter fra Aalborgfundet (fra 1696)[26]. Det er naturligvis Slutningen af Møntstedets Navn, »ALA/BURGA«, der er blevet misforstaaet. — Fundet Litra D er rimeligvis identisk med Fundet fra Visborg paa Gulland 1676 af kufiske Dirhemer[27]. Fundet Litra E fra Torslunde (i Smørum Herred) er iøvrigt ukendt, men det er fristende at sætte det i Forbindelse med det Møntfund, som Bircherod omtaler i sit Manuskript af 1690: »Argentum hunc nummum in aperto campo inventum in Selandia Danorum dono mihi dedit Affinis qvidam meus. Est a Svenonis Tiveskieg«. (Denne Sølvmønt, som er fundet paa aaben Mark paa det danske Sjælland, har en Svoger af mig givet mig til Gave. Den er fra Sven Tyvskæg)[28]. Thomas Bircherod kunde ogsaa efter Nutidens Sprogbrug meget vel betegne Peder Schade som sin Svoger, for saa vidt som hans Broders Hustru var Søster til Peder Schades Hustru. Bircherods Mønt fra Marken paa Sjælland var i Virkeligheden fra Sven Estridsen, og Schades Mønt fra Marken i Torslunde har mulig været en Doublet. — Fundet Litra F er rimeligvis identisk med Fundet fra Strøby Kirkegaard i Stevns Herred ca. 1693[29]. De her nævnte to Sølvpenninge har i saa Fald været engelske Sterlinge fra Edwarderne fra Tiden 1279—1350; Mønten af Mangotz (det vil her sige af Kobber) har antagelig været fra Erik Menved eller Christopher II. — Fundet Litra G er mest sandsynlig identisk med det af Bircherod (pag. 79) omtalte Fund fra Odense, der blandt andet indeholdt en Mønt fra Roskildebispen Peder Bang[30]; dette Fund kan meget vel have indeholdt ældre Sølvmønt og yngre Kobbermønt. Schade kan have til-

[25] Num. For. Mbl. XIV (Sept. 1935) S. 281. Særtryk S. 20.
[26] Sstds. (Nov. 1935) S. 329. Særtryk S. 51.
[27] Sstds. (Sept. 1935) S. 272. Særtryk S. 21.
[28] Sstds. (Nov. 1935) S. 315. Særtryk S. 35.
[29] Sstds. S. 319. Særtryk S. 40.
[30] Sstds. (Dec. 1935) S. 343. Særtryk S. 62.

byttet sig Mønterne fra sin Svoger og Kollega, Rektoren i Odense. — Fundet Litra H er identisk med Fundet fra Østerskov paa Fejø 1673[31]; de her nævnte to Sølvmønter kan have været tyske eller angelsaksiske Penninge fra Knud den Stores Tid. — Fundet Litra I er desværre ikke stedfæstet. Mønten er tydelig nok en Skilling fra Rigsraadet 1448, hvis Omskrifter dog skal læses: MONETA REGNI DACIE og GLORIA IN EXCELSI DEO. — Det sidst nævnte Fund, Litra K, lader sig ikke identificere. Victor Hermansen formoder, at den paagældende (Mønt) af Mangotz kan have været en Messingbrakteat; men Mulighederne: Borgerkrigsmønt eller Kobbersterling er dog lige saa nærliggende.

12. MØNTFUND FRA SLESVIG. 1712

I Stats= u. Gelehrte Zeitung Des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten CXXVI. Stück/ am Freytage/ den 10. August Anno 1731 (Num. 126) er givet Meddelelse om et Fund af kufiske Dirhemer og Sølv i Barrer fra Vikingetiden. Det lyder som følger:

»Plön. Der hiesige Herr Pastor I. E. Müller[32] theilet den Liebhabern der Alterthümer und den Kennern der Münzen den Abriss einer Münze mit, welche folgender massen aussiehet, so gut sich nemlich die Gelegenheit der Abzeichnung hat wollen fügen lassen: *[Tegning gengivet]*

Zu der Erläuterung gehöret einiger massen die Geschichte, wie derselbe zu solcher gelanget. Als im Jahr 1712 im Herbste pflügete ein Bauer ohnweit Schlesswig einen kleinen Hügel, deren es daselbst nicht wenig giebet, fürbey, und nimmet von demselben eine Furche ab. Sobald solche Furche abgeschnitten worden, nimmet der Bauer, gleichsam als in einem Mäuse=Neste, etwas glänzendes wahr. Nachdem er solches untersuchet, so fand er, nebst oben vorgestellten Münzen, einige massiv=silberne Stänglein eines kleinen Fingers lang und dick, unten etwas gespizet, als ob sie zu einem Griffel gedienet; wie nicht weniger einige, die als eine 8 zusammen gebogen waren: und zwar derselben so viel, als man ohngefehr in beyde Hände fassen kan: Die der darüber eben nicht unlustig gewordene Bauer hin und wieder verkaufft. Von den Münzen ist nun auch eine dem Herrn Pastor Müllern in die Hände gerahten. Ob sich nun gleich derselbe überall um die Erklärung dieser Münze bemühet, auch von Jena deswegen eine, wiewohl unvollkommene Erklärung erhalten; Ihm auch ein anderer wohl gereiseter Mann

[31] Num. For. Mbl. (Maj—Sept. 1935) S. 256, 260, 279. Særtryk S. 15.

[32] Joachim Ernst Müller (1684—1760), Diakon i Plön Altstadt 1717—39. Otto Fr. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten (Khn. 1932) II S. 96 f. og III S. 160.

versichern wollen, dass solches eine Tartarische Münze sey: So bittet er sich doch eine Erklärung bey den Gelehrten aus, welche solche nur an den Verleger dieses Hamburgischen Correspondentens Franco zufertigen wollen. Dess Herrn Pastors Vermuhtung ist, dass bey der Anwesenheit der Persischen Gesandschaft an Herzog Friederich den Aeltern, Herzogen zu Holstein, vielleicht einer, welcher der Gesandschafft angehörig, bis zur Abreise, seinen Schaz dahin zu verbergen gesuchet[33]. Doch erwartet er bessern Unterricht von den Verständigen der Sprachen und der Alterthümer.«

En Forklaring kom efter denne Opfordring i samme Tidende Nr. 134, CXXXIV. Stück/ am Freytage/ den 24. August. Anno 1731.

»Von neuen merckwürdigen gelehrten Sachen.

Plön. Ueber die, von dem Hrn. P. J. E. Müller, in diesen N. 126 in Abriss mitgetheilte fremde Münze, hat der Herr *M. Henricus Scholtz* ein Schlesier, p. t. Hofmeister bey dem Hochwohlgebohrnen Herrn von *Wahlstorf* seine Meinung dem Herrn Müller in einer 6 Quart-Blätter begreiffenden Lateinischen Schrifft eröffnet. Welche, weil sie von des Hrn. Autoris Fähigkeit in diesem Studio und Sprachen zeiget, folglich mit gelehrten Anmerckungen angefüllet ist; wol gedruckt zu werden verdiente[34]. Indessen hat man denen, welche mit dem Herrn Müller ein gleiches Verlangen getragen, zu Liebe, einen kurzen Auszug aus bemeldeter Schrifft mittheilen wollen. Es zeigt der Hr. Mag. es sey dieses eine Saracenische, izo Türckische Münze; die Buchstaben Arabisch; im eilfften Seculo von einem Saracenischen Regenten *Abu Taji* genannt, geschlagen. Die eine Seite lieset er also:

	Lateinisch.	*Deutsch.*
Lá álah álla	Non Deus, sed	Es ist kein Gott/ ohne
álla vàchdah	Deus ille, solus ille,	demselben Gott/ er ists
la Schárich lah.	non socius ei.	allein/ und hat keinen [Gesellen. Gehülfen].

[33] Det persiske Gesandtskab til den gottorpske Hertug Frederik III opholdt sig i Slesvig fra den 8. August til den 22. September 1639. Om denne mærkelige Sendefærd kan henvises til Adam Olearius: Moscowitische vnd Persianische Reisebeschreibung (2. Udg. Schleswig 1656) S. 762 ff.

[34] Magister Scholtz' lærde Afhandling kom virkelig snart efter i Trykken. I Nieder-Sächsische Nachrichten von gelehrten neuen Sachen auf das Jahr 1732 den 31. Januarii (S. 73 ff.) findes en Anmeldelse af »Sacræ & Crusiatæ Holsatorum expeditiones earundemque in Holsatia Monumenta, oder: die heiligen Kriege und Creutz-Züge, so die Hollsteiner vor Zeiten wider die Ungläubigen ausgeführt: Wie auch die Merckmahle, so noch von diesen Zügen in Hollstein vorhanden, beschrieben von M. Heinrich Scholtz, aus Schlesien.« — Bogen findes ikke paa de herværende Bibliotheker, men den har næppe indeholdt andet end forældet Lærdom, at dømme efter de her gengivne fejlfulde Læsninger, og Korstogstheorien er selvsagt lige saa urimelig som Henvisningen til Gesandtskabet af 1639.

Die andere Seite:

	Lateinisch.	*Deutsch.*
Mópha Mochmed	Deus Remunerator,	Gott ist der Vergelter/ Moch=
rasue állah	Mochmed Legatus Dei	med ein Gesandter desselben
Abu Taji Bellah	illius, Abu Taji Dei gratia	Gottes Abu Taji von Gottes
vachdah rása.	solus ipse Princeps.	Gnaden derselbe ist allein Fürst.

Der Herr Mag. vermeinet ferner, es seyen diese Münzen in denen Creuz=Zügen wider die Saracener, nachmals Türcken, durch einen Hol= steinischen Ritter aus Orient zurück gebracht. Führet auch aus Olearii Reise=Beschreibung Lib. V. C. VI. pag. 294 an, das dergleichen Münzen in der Bibliothec zu Gottorp sich befunden[35]. Wie aber die Münze in den Hügel vor Schleswig gekommen, kan er nicht wissen. Wäre es noch im Heidenthum geschehen, da die Helden unter solche Hügel begraben, und von ihren liebsten Sachen etwas mit eingesetzet worden; so wäre leicht eine wahrscheinliche Meinung zu fassen.«

Pastor Müllers ret primitive Tegning har kun gengivet Indskrifterne paa Midten af Mønten, altsaa ikke Omskrifterne, der sædvanligvis an= giver Prægested og Aarstal. Saa vidt den daarlige Tegning lader sig fortolke, læses paa den ene Side som sædvanligt Trosbekendelsen: »lā ilāha illā / 'llāhu wahdahu / lā šarīka lahu« (Der er ingen Gud uden Gud alene; han har ingen Fælle). Paa den anden Side: »li'llāhi / muḥam= madun rasūlu / 'llāhi / almuqtadiru bi'llāhi / naṣru'bnu aḥmada« (I Guds Navn. Muhammed er Guds Udsending). Mønten er derefter en almin= delig samanidisk Dirhem, der nævner Kalifen Al=Muqtadir (295–320 efter Hedjra = 908–932 e. Chr.) og Emiren Naṣr ibn Aḥmed (301–331 = 913–942); den er følgelig præget i Centralasien imellem Aarene 913 og 932. Desværre lader sig ikke mere oplyse om dette Fund, der kunde have givet Bidrag til Hedebys omtumlede Historie i Midten af det 10. Aarhundrede. Skønt Hedebys Forbindelser med Østen ad Volgavejen er velkendte, kendes der kun forholdsvis faa Fund af kufiske Mønter fra Stadens Omegn.

13. GULDBRAKTEATFUND FRA BORNHOLM. 1710 – FØR 1725

Nogle ejendommelige Fund er blevet omhandlet af den lærde Præst i Lybæk, Jacob v. Melle, i et særligt lille Skrift om Guldbilleder, som opgraves paa Markerne paa Bornholm[36]. I Titelkobberet gengives 20

[35] S. 560 i anden Udgave (se Anm. 33). De her afbildede Mønter var nye persiske, hjemførte af den af Olearius omhandlede Sendefærd.

[36] Jacobi a Melle Commentatiuncula de Simulachris aureis, qvæ in Boringholmia, maris Bal= thici insula, agris eruuntur. Lubecæ MDCCXXV. 16 Sider.

af de omhandlede Guldbilleder. Forfatteren angiver deres Vægt i Gran som følger (med tilføjet Omregning i Nutidens Gram)[87]:

*1.	5 Gran	(0,30 g)		11.	5 Gran (0,30 g)
*2.	4 —	(0,24 g)		12.	1 — (0,06 g)
*3.	3 —	(0,18 g)	1 2	13.	4 — (0,24 g)
*4.	3½ —	(0,21 g)		14.	6 — (0,36 g)
5.	2 —	(0,12 g)		15.	20 — (1,20 g)
6.	1 —	(0,06 g)		16.	10 — (0,60 g)
7.	1 —	(0,06 g)		17.	10 — (0,60 g)
8.	2 —	(0,12 g)	3 4	18.	7 — (0,42 g)
9.	1 —	(0,06 g)		19.	3 — (0,18 g)
10.	3½ —	(0,21 g)		20.	3 — (0,18 g)

Forfatteren fremfører 9 Spørgsmaal om Findested og Fundforhold, som besvares paa Dansk midt i den latinske Tekst saaledes:

1. De er fundene udi en Ager, 1 Bøsse Skud fra Bundens Gaard, ¾ Mil op i Landet [d. v. s. fra Rønne, som det fremgaar af den latinske Oversættelse].
2. De er fundene, der 1 og der 1 anden, udi samme Ager.
3. Bunden paa Gaarden haver undertiden funden, og undertiden hans Børn.
4. Vdi Iord, som for en 20 Aar haver liget øde, og nu of Bunden aarlig er i brug, og slet Iord, med nogle foe smaa Tuer.
5. Saa dybt, ad der ved Plouen Sworden er gaan, er det funden i Mulden.
6. De ere ploeyet op. Videre er icke efter søgt, om noget findis dybere som det ikke just er paa et sted.
7. For 14 a 15 Aar siden, noget efter Ageren er taget i brug, er dit funden i Mulden, lidet et Aar 1 st. 2. 3. 4. et andet Aar noget.
8. Vndertiden kand endelig findis noget end nu, som undertiden skeer of en hendelse. Det kunde hende sig, om 3 a 4 Personer søgte i 14 Dage, og skulle icke finde 1 st.
9. Samme Bunde haver for nogle Aar siden oppløyet tuende store forrustede Sverd.

Forfatteren tilføjer (pag. 11): »Hæ sunt præcipuæ, ac inter plures alias minus mutilatæ, imagines vel icunculæ aureæ, in Boringholmia insula effossæ, quæ bonis avibus Muséo nostro illatæ fuerunt, cum

[87] »Das Gran des Nürnberger Apotheker-Gewichts deren 480 auf die dortige Unze gehen, wiegt = 0,062 Gm.« H. Grote: Münzstudien III (Leipzig 1863) S. 17. — 20 Gran (1/24 Unze) var et Skrupel (scrupulum).

aliàs nobis non tempestive intercedentibus, aurifabro tradi & difflari debuissent«. Oversat: »Disse er de betydeligste og — blandt flere andre — de mindst beskadigede Guldbilleder, som er gravet op paa Øen Bornholm, og som ved lykkelige Varsler er bragt hid til vort Museum, da de ellers, uden vor betimelige Mellemkomst, skulde overgives til en Guldsmed og indsmeltes«. Skønt de omhandlede Guldbilleder herefter var erhvervede af Forfatteren, genfindes de fire første i tilsvarende Eksemplarer i Oldnordisk Museum i København (Inventarnummer 8684), afbildede i Atlas for nordisk Oldkyndighed Tab. IV 53, 52, 51 og 66[88].

Forfatteren var tilbøjelig til at tro, »at disse Billeder forestiller de gamle Bornholmeres Husguder før Indførelsen af den christelige Gudstjeneste« (quod simulachra hæc, Boringiorum veterum, ac Christianis sacris nondum imbutorum, Idola domestica, sive Lares & Penates denotent).

Denne Opfattelse fremkaldte næsten omgaaende et andet Skrift om samme Guldbilleder af Theologen, Lægen og Alchymisten Johan Conrad Dippel, der sad som livsvarig Fange paa Hammershus, dømt for sin Bagvaskelse af Familien Reventlow[89]. Dippel, der skrev under sit kendte Mærke »Christianus Democritus«, gengav først Melles Kobberstik og hans Afhandling i tysk Oversættelse. I de følgende »Gedancken« derover (S. 13—26) tilbageviste han Melles Fortolkning af disse Smaabilleder som Husguder og søgte at vise, at de var indførte Smykkesager af ægyptisk Arbejde. I en sidste »Kürzlich ertheilte Meynung« (S. 27—30) vilde han bestemme de beslægtede Figurer paa Guldhornet som ægyptiske Hieroglypher. Hans »Gedancken« er dateret Bornholm, den 14. Aprilis 1725, den sidste »Meynung« er dateret Hammershus, den 12. junii 1725. Det hele lille Skrift er decideret »A Monsieur, Monsieur Craaz, chez Monsieur le Colonel de West, Gouverneur de l'Isle Born-

[88] C. J. Thomsen: Om Guldbracteaterne (Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1855 S. 296) meddeler dog, at Nr. 51 er fundet i Nærheden af Svanike, og at det er Inventarnummer 4714; men dette beror vistnok paa en Forveksling med No. 55. No. 66 har Thomsen ikke identificeret.

[89] *Christiani Democriti* eröffnete Muhtmassungen und Merckwürdige Gedancken über Herrn Jacobs von Melle, Sen. Minist. Lubec. Commentatiunculam de simulacris Aureis &c. oder dessen kurtze Beschreibung von den Güldenen Bildergen, welche auf der/ in der Ost-See liegenden/ Insul Bornholm, in einem Acker vor einiger Zeit gefunden worden, auf Veranlassung einiger Freunde daselbst entworffen; Denen noch beygefüget ein Antworts-Schreiben *ad Amicum Bornholmiens.* darinnen Er seine wahrscheinliche Meynung von dem in Jutland gefundenen Güldenen Horn, so sich in der Königl. Kunst-Kammer zu Copenhagen befindet/ welches *Olaus Wormius* in Kupffer stechen lassen/ und darüber in Lateinischer Sprache geschrieben, auf Ersuchen etwas weitläuffiger entdecket. Hamburg 1725. — Om Dr. med. J. C. Dippel (1673—1734), der sad som Fange paa Hammershus fra 20. Okt. 1719—11. Juni 1726, se Biografisk Leksikon 2. Udg. VI (Khn. 1935) S. 23 f. og M. K. Zahrtmann: Borringholmerens Historiebog II (Rønne 1935) S. 102 ff.

holm &c. à Rönne«[40]. Det gjaldt jo ogsaa for Dippel at vinde Vel-yndere, og det lykkedes ham 1726, efter syv Aars Fangenskab, at opnaa Friheden mod at forlade Landet. — Kong Frederik IV havde forøvrigt ført en besynderlig Brevveksling med sin Livsfange om Muligheden af at lave Guld.

14. DIRHEMFUND VED HAMMERSHUS. 1711—1717

I sit førnævnte Skrift (S. 14 f.) beretter Dippel ogsaa om et Mønt-fund: »Noch vor wenigen Jahren, unter der *Vice-Commendant*schafft des Herrn Obrist-Lieutenants von *Amshoff*, der itzo noch in Rönne lebet[41], hat man nicht weit von Hammershus einige tausend Stücke fremder silbener Müntzen in einem Torff-Moor ausgegraben, die der damalige *Commendant*, Herr *General-Major Ritz*[42], so viel Er deren hat können habhafft werden, zu sich genommen, um sie nach Copen-hagen zu dem Könige zu schicken. Die Stücke, so alle von gleichem Gewicht, waren ein jedes ungefehr ein halb Marck Dänisch wehrt; das Gepräge, wie man mich berichtet, einerley, und wie ein Stück davon, so durch erwehnten Herrn Obrist-Lieutenant in meine Hände kommen, ausweiset, eine Saracenische oder Türckische Müntze, auf welcher in alter Arabischer Sprache das bekannte Feld-Wort der Saracenen stehet: *Es ist kein anderer Gott, als der Einige, dessen Prophet Mahomet.* Der-gleichen Nummos, wie ich nach der Hand aus denen Hollsteinischen gelehrten Zeitungen[43] gesehen, man auch viele auf der Insel Gothland

[40] Niels Madsen West (1666—1752) Oberst 1717, Guvernør og Amtmand paa Bornholm 1722—1739. J. C. W. Hirsch og Kay Hirsch: Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648—1814, udarbejdet 1888—1907. XII Bl. 140 f.

[41] Johan Georg Amsthoff blev Oberstlieutenant og Vicekommandant paa Bornholm 8. Dec. 1711 og fik Afsked 1733. Hirsch I Bl. 78.

[42] Voldemar Reedtz (1659—1724), Oberst, Guvernør paa Bornholm 1699, fik 1711 Titel af Generalmajor, trak sig tilbage fra Guvernørstillingen den 15. Nov. 1717. M. K. Zahrtmann: Bor-ringholmerens Historiebog II (Rønne 1935) S. 95—98.

[43] Cimbrisch-Hollsteinische Antiquitæten-Remarques, oder Accurate und umständliche Be-schreibung/ derer in denen Grab-Hügeln der alten Heydnischen Hollsteiner der Gegend Hamburg gefundenen Reliquien, als Urnen/ Wehr und Waffen/ Zierrahten/ Ringen/ Arm-Bänder/ &c. &c. welche durch häuffige Untersuchung und Aufgrabung derer *Tumulorum* aus selbigen hervor geholet worden durch weyland Herrn Christian Detlev Rhode, Præpositum und Inspectorem der Kirchen auf der Insul Femern/ wie auch Past. Prim. der Stadt Burg daselbst/ Und dessen Sohn Andreas Albert Rhode, Past. von velchem selbige so viel möglich aufs *accurateste* nicht allein abgezeichnet/ und der Ris eines jeden Stücks denen Bogen vorgesetzet/ sondern auch illustriret worden. Zu Ende sind beygefüget verschiedene zu dieser Materie gehörende und bisher noch ungedruckte Briefe des seel. Herrn *Ottonis Sperlingii* und anderen berühmten Antiquariorum, wie auch ein vollständig Register. Nebst einer Vorrede Herrn D. Joh. Alberti Fabricii, Professoris am Gymnasio zu Hamburg. Hamburg 1720. — Dippel sigter til et Brev fra O. Sperling, dateret

gefunden hat; worüber ein Gelehrter in Schweden seine Meynung soll publiciret haben, davon ich aber nichts gesehen«.

Fundet er altsaa fremdraget efter 1711, da Amsthoff blev Vicekommandant, og før November 1717, da Reedtz tog Afsked, men disse til Kongen oversendte Mønter findes ikke indført i Kunstkammerets Tilgangslister. Dippel angiver Antallet ganske ubestemt og rimeligvis meget overdrevet til »nogle Tusind Stykker«. Dette er i Antiqvariske Annaler IV (Khn. 1827) gengivet ved »henved 2000 cufiske Sølvmønter«. Herfra har Hauberg hentet sin Efterretning om dette Fund »fra Olsker paa Bornholm: 2000«[44]. Hvis Tallet var rigtigt, vilde det ganske forrykke Fundstatistiken for Danmarks Vedkommende. Naar Dippel betegner den ham foreviste Mønt som »Saracenisk eller tyrkisk«, skyldes det kun den saa almindelige Begrebsforvirring. Der er ingen Tvivl om, at Mønten er ældre, fra Abbasider eller Samanider.

15. MØNTFUND FRA BORNHOLM. FØR 1716

I et Auktionskatalog fra 1716 er som Nr. 1 under »Alte Dänische Müntze« opført »Fünf stück alte unbekandte Dänische Silber Muntzen/ welche auf *Borringholm* gefunden/ an Gewicht ein halb Loth«[45]. Mere

Hafniæ 4. Nov. 1702, aftrykt S. 421. Den her af Sperling anførte Lærde er dog ikke en Svensker, men en Svejtser, Joh. Henr. Hottinger, hvis Dissertatio III de Nummis Orientalium, Judæorum maxime & Muhammedanorum er trykt i hans Cippi Hebraici (Heidelbergæ 1662) Pag. 89–188.

[44] P. Hauberg: Møntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146 (Khn. 1900) S. 25. — Hammershus ligger jo i Olsker Sogn.

[45] *Verzeichnisz* Auf nachgeschriebene sehr rahre Dänische/ Schwedische/ Pommerische/ Holsteinische/ Hamburgische/ Lübeckische/ Lüneburgische/ Brandenburgische/ Sachsische/ Stolbergische/ Nürrenbergische/ Maintzische/ Cölnische/ Bremische/ Straszburgische/ Wirtenbergische/ Münstersche/ Mansfeldische/ Böhmische/ Keyserliche/ Hollandische/ Spansch-Niederlandische/ Englische/ Schotlandische/ Frantzösische/ Spanische/ Portugisische/ Italiänische/ Polnische/ Moscowitische/ Turckische/ Orientalische/ Hebraische/ Griechische/ und andere Frembde/ Römische *Triumph* und *Consular*-/ Römische Keyserliche/ &c. Gold und Silberne/ wie auch etliche Kupferne und Zinnerne *Medaillen* und Müntze/ welche Donnerstag als den *25. Junii 1716*/ Vormittags umb 9 Uhr/ und nachfolgende Tage/ in *Seignr Henrich Nissens* Behausung auf der Ecke der kleinen Königs-Strassen/ alwo ein Krantz aushänget/ nahe bey der St. Nicolai Kirchen/ durch öffentliche *Auction* zu den Meistbiethenden sollen verkaufft und verhandlet werden. Den Liebhabern dienet zur Nachricht/ das/ wer von obengeschriebenen *Medaillen &c.* kauffet/ solche bey Empfang mit klingender Müntze gleich bezahlet. — Kataloget, der omfatter 152 Sider in 4^0 (718 Numre), er indbundet som Nr. 1 blandt Kataloger over Bogauktioner, 18. Bd. (1715–22), Kgl. Bibliothek. De danske Mønter og Medailler omfatter 408 Nr., hvoriblandt kan fremhæves v. Nuis Seriemedaille over Frederik I (26), Christian III's Gnadenpfennig i Guld ($1^1/_2$ Lod) 1541 (34), Bincks store Sølvmedaille (35), Frederik II's Medaille med Timeglas og Trew ist Wildbrat (51). — Et andet Exemplar af dette Katalog forefindes i L. E. Bruuns Samling (Nr. 909), indbundet sammen med Kataloget over (Prins Carls) Samling, Auktion 19. Juni 1730; det købtes af Bruun paa Auktionen over Lynges Samling, Auktion 18. Sept. 1899, Nr. 1821 (se Num. Foren. Mbl. XIII S. 188 f.).

forlyder desværre ikke om dette Fund. De paagældende Sølvmønter, der gennemsnitlig maa have vejet halvandet Gram, har formodentlig været fra Middelalderen. Det er muligt, men ikke sandsynligt, at de har hørt til det førnævnte Fund fra Mosen ved Hammershus.

16. MØNTFUND FRA LEJREGAARD. FØR 1716

I det nævnte Auktionskatalog fra 1716 opføres som Nr. 2 og 3: »Ein Kupferne *dito* mit *Figuren* auf beyden Seiten/ so bey *Leiregaard* gefunden/ in alten Zeiten auch genannt *Lethra*. — Ein *dito* auf der eine Seiten ein Creutz/ die andere gantz unkentlich/ auch bey Leiregaard gefunden«. — Det er aabenbart et Par »Borgerkrigsmønter«, der her er Tale om. — Lejregaard blev oprettet af Rentemester Henrik Müller af Jordegods, han fik sig udlagt 1663; den indgik senere i Stamhuset Ledreborg, oprettet 1746 af J. L. Holstein (Lensgrevskab 1750)[46].

17—18. MØNTFUND FØR 1721

I Kunstkammerets Tilgangsliste for 1721 er under 9. Januar indført Mønter, der aabenbart stammer fra to forskellige Fund; men desværre har den gode Kunstkammerforvalter forsømt at meddele Findestederne.

»190 Stück Kleine Alte Dänische Silberne Myntze auff der einen Seiten Das Biltnis *Waldemari I*, mit Eine Krone auff dem Haupte in der Rechten Handt den Zepter in der Lincken Handt den Reichs Apfel haltend, auff der Andern Seiten Das Biltnis Des Ertz-Bischofs *Absolons* mit Drei finger auffgereicht Die Rechte handt in Der höhe haltendt, mit der Lincken Handt den Bischofs Stap.

Eine Alte Myntze auff der einen Seiten Des Königs *Christiani 2.* Biltnis auff dem Tron Sitzend mit dieser umschrifft CHRISTIERNUS. D. G. REX. DANI: auff der andern Seiten das Dänische Wappen mit umschrifft MONETA NO. MALMOCEN: MDXXXV.

Noch 10 Stück Christiani 2. Myntze mit sein Biltnis auff dem Tron sitzend undt dieser umschrifft CHRISTERNUS. D. G. REX. DACI. 1535. auff der andern Seiten CHRISTOPHORUS COMES OLDENBV. undt das oldenburgische Wappen.

Ein fierkantig Stück worauff ein Schildt [*Tegning med kronet C mellem 3 5*] is geschl. in der Regierung des Königs *Christiani 3ti*«.

Det første Fund er typisk for Valdemartiden, kun omfattende en enkelt Type eller Aargang. Den saa nøjagtigt beskrevne Mønt er af

[46] Trap: Danmark. 4. Udg. II (1920) S. 348 f.

Hauberg henført til Knud VI, Roskilde (Tab. IV 16). Den er indført i god Overensstemmelse med Kunstkammerets Inventarisering, hvorefter næsten alle gamle biskoppelige Sager henførtes til den store Ærkebiskop.

Det andet Fund har omfattet Mønter fra Grevefejden, Firskillinger med Grev Christophers og Christiern II's Navn (jfr. Schou Tavle 3 Nr. 13 og 1) samt en enkelt Aarhusklipping (2 ℔) fra Christian III (Schou 1535, 17).

19. MØNTFUND FRA SKANDERBORG. FØR 1722

I Kunstkammerets Tilgangsliste for 1722 er udførligt beskrevet et lille Møntfund:

»Erstlich fünff Kleine Müntze zu *Schanderborg* gefunden in eine Mauer als

No. 1. *Christophori Bavarii* Münze so gros als ein Lbschl: auff der einen Seiten ein Schild mit einen weit sich *extendi*rendem Creutz mit diese Umschrifft MON: MALMOJENS: auff dem *Revers* Ein Löwe mit umschrifft: NOVA REGNI DACIÆ.

No. 2. Ein Müntze auff der einen Seiten das Dänische Wappen mit dieser umschrifft FRIDERICUS 2. D. G. DACIÆ. auff dem *Revers* 8. SKILLINCK DANSKE. 1582. mit der Umschrifft NORVEGIE. SLAVO. GOTO: Q: REX.

No. 3. Ein Schilling auff der einen Seiten *Christiani 4ti* Brustbild mit der Umschrifft CHRISTIAN IIII D. G. DAN. auff dem *Revers* das Dänische Wapen mit der Umschrifft: NORV. VAN. GOTH. REX.

No. 4. Ein Klein Kupfern Pfenning mitten durch geborsten auff der einen Seiten ein Schild mit ein weit *extendi*rendem Creutze und dieser Umschrifft CHRISTIA. IIII D. G. DAN. auff dem *Revers: [kronet C4]* mit der Umschrifft NOR. VAN. GOTH. REX.

No. 5. Ein Kleine Müntze auf dem *Avers* das Holsteinische Wapen mit der Umschrifft: IOH: ADOLP. D. G. DUX SCH. auf dem *Revers* ein Schild auff einem Creutz mit der Umschrifft MON: NOVA SCHLESV.«

Af disse fem Smaamønter er No. 1 en Hvid fra Rigsraadet 1448 (jfr. Schou 11), altsaa ikke fra Christopher af Bayern. No. 2 er ganske rigtigt en 8 β (jfr. Schou 1582, 4). No. 3 er sandsynligvis en Hvid (Schou, Uden Aar, 99); det er i al Fald ikke en Skilling. Den henføres af Wilcke (Christian IV's Møntpolitik, S. 60) til Aarene 1588—1602, men efter

Kongebilledet skulde man antage den præget noget senere, ca. 1610—20. No. 4 er en Hvid (Schou, Uden Aar 147), som efter Johan Posts Møntmærke maa henføres til Aarene 1614—20. — De fem Smaamønter hører aabenbart til et lille Bygningsoffer fra Tiden henved 1620.

20. MØNTFUND FRA KØBENHAVNS SLOT. 1732—33

Under Nedbrydningen af det gamle Københavns Slot, som maatte vige Pladsen for Christian VI's Christiansborg, gjordes nogle mindre Fund af Mønter. Et lille Fund af Frederik II's Toskillings Klippinge fra 1564 og 1565, ialt 8 Stykker, er omhandlet i et Brev fra Hans Gram af 18. August 1732, trykt i Medlemsbladet XIII (Marts 1933) S. 192 f. Dette Fund er ikke indført i Kunstkammerets Tilgangslister; derimod forefindes nogle andre Fund indført i Tilgangslisten for 1733:

»Noch Einige Alte Dänische Müntzen, die im Schlossgraben bey der Arbeyd gefunden seint.

Eine kleine Silberne Müntze von dem König Christiano 3tio mit Biltnis und Umschrifft CHRISTIANV. D. G. REX DANIE EL ⁂. Auff der andern Seiten das gekrönte Dänische Drey Löwen Wappen daneben 5. 6. als die Jahr Zahl 1556 und die Umschrifft MONETA NOVA HAFNIENSIS ⁂.

Drey und Zwantzich Stück kleine Dünne Alte Dänische Kuppferne Müntze; Auff der einen Seiten ein Runisches ᛅ Auff der andern Seiten, Einige mit ein Kreutz, Einige mit ein Ancker, und Einige mit diese figur: ⁎IC auch Einige mit ander unkänliche figuren; Vermuthlich geschlagen Zu den Zeiten des Konigs Erici [Sancti cognomine alias Plog Penning, Voldemari II Sohn *overstreget*] cognomine Glipping Christophori I Sohn, welcher seinem Vather in der Regierung des Konig Reichs Denmarcks Succediret Ao. 1260.

Ein Bley Stück in grösse wie ein Kron dlr. Auff der einen Seiten das Dänische 3 Löwen wappen, wie gebrauchlich zu Anfang der Regierung des Königs Christiani 4ti. Auff der andern Seiten ein frembdes Wappen halb getheilt, mit ein Rad, und ein Springendem Hirschen.«

Det drejer sig altsaa om tre forskellige Fund. Den førstnævnte Mønt er en Skilling fra 1536, nærmest som Schou 87. — Af de 23 Kobbermønter, som Grodtschilling med nogen Vaklen henfører til Erik Glipping, lader to Typer sig bestemme:

⁎IC / Anker. Hauberg, Erik Menved, Roskilde 26, M-B 415.
ᛅ: / ↄ:C — — — 29 — 422.

Det tredie Fund, Blystykket med Rigsvaaben paa den ene og et borgerligt (?) Vaaben paa den anden Side, er det ikke lykkedes at bestemme. Det 1733 indkomne Stykke foreligger ikke mere, men et ganske tilsvarende Exemplar erhvervedes 1890; det skal være fundet ved Udgravningen til Industriudstillingsbygningen i København 1888[47].

TILLÆG I: MØNTFUND FRA GELLERODDE. CA. 1600

I den i Numismatisk Forenings Medlemsblad Bind XIV trykte Artikelrække over Møntfund før Aar 1700 er (mellem Nr. 4 og 5) ved Uagtsomhed forbigaaet et Fund, der omtales af Peder Resen i hans Atlas Danicus[48] under Tørring Sogn i Ribe Stift: »In boreali Regione ejusdem parochiæ pars terræ insulæ instar, in Lemovicensem se inferens sinum, est, quæ dicitur Giellerö, in qva Rex Amletus munimentum struxisse fertur. In medio ejusdem insulæ est collis dictus Trollehøy, in qvo Præside Satrapiæ Bøflingensis existente Predbiörnone Gyldenstiernio, 80 abhinc annis Andreas quidam Lundius magnam vim invenit nummorum tum Eoriaceorum tum clavis argenteis perfossorum, tum denique aureorum, in quorum una facie viri erat imago, in altera autem hæc verba: *Amleth Rex Angliæ.*« Beretningen, der foreligger i Afskrift af en ikke sprogkyndig Skriver (jfr. »Eoriaceorum« for »loreorum«), kan oversættes: »I den nordlige Del af samme Sogn ligger et Stykke Land,

[47] For de følgende Aar indtil 1737 er ingen Optegnelser om Møntfund kendte. Fra Norge foreligger kun en Notits i den Odense Handelsmand Claus Nissens »Müntz und *Antiqvitæten Cabinet*« (Khn. 1730) S. 47: »Ein gantz rahre alte silberne frembde Müntze mit seltzame *Characteren* als *Orientalische*, ist in Norwegen gefunden«; det er rimeligvis en kufisk Dirhem, der her er Tale om. Fra Island kendes kun det i Num. For. Mbl. XIV (Jan. 1935) S. 173 nævnte Fund af Olav Quarans Mønt m. fl. paa Mosfell 1725; til den der anførte Litteratur kan føjes P. E. Kristian Kålund: Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island I (Khn. 1877) S. 52.

[48] Petri Resenii Atlas Danicus Tom. VI, continens descriptionem Cimbriæ septentrionalis (Uldalls Samling No. 186 fol., Kgl. Bibliothek) pag. 754. Resens uudgivne Hovedværk, der brændte 1728, kendes desværre kun i forkortet Afskrift.

ligesom en Ø, der skyder sig ud i Lemvig Fjord, og som kaldes Gjellerø, hvor Kong Amled skal have opført en Befæstning. Midt paa denne Ø er en Høj, kaldet Troldehøj, hvori der, medens Preben Gyldenstjerne var Lensmand for Bøvling Len, for 80 Aar siden af en vis Anders Lund blev fundet en stor Mængde Mønter, dels af Læder, gennemboret med Sølvnagler, dels af Guld, som paa den ene Side havde et Mandsbillede og paa den anden Side disse Ord: *Amleth Rex Angliæ.*« Afskriften er desværre ikke dateret, men den er foretaget i Aarene 1675—85, hvad der stemmer med, at Preben Knudsen Gyldenstjerne til Nørre Vosborg havde Bøvling Len fra 1595 til sin Død 1616[49]. Gjellerø er nu landfast og kaldes Gellerodde; den hører til Tørring Sogn (Vandfuld Herred, Ringkøbing Amt). Det er Skade, at Resens Kilde ikke synes at foreligge mere. Hvis Mønterne virkelig har været af Guld, maa det have været engelske Noble (Rosenoble) fra Aarhundredet efter 1344; men man kan vanskelig tænke sig, at Lensmanden og hans samtidige skulde have mistydet slige velkendte, men kostbare Mønter, der ellers aldrig er fremkommet i samlet større Mængde i danske Fund. Forudsat, at »Guld« er fejlagtigt for »Sølv«, passer Beskrivelsen nok saa godt paa engelske Sterlinge fra det 13—14. Aarhundrede; »Amleth« er dog i hvert Fald en Fejllæsning, set med Fantasteriets Glarøjne. Lædermønter med Sølvnagler omtales allerede af Olaus Magnus i hans berømte Værk om de nordiske Folks Historie[50]; de dukker op fra Tid til anden — ligesom Søslangen —, og blev paa det 11te skandinaviske Naturforskermøde behandlet i et besynderligt Foredrag af Professor Sven Nilsson, »Om Nordens ældste Mynt«[51], der skulde have været gængse lige fra Bronzealderen til det 17. Aarhundrede. Uheldigvis synes ingen saadanne Lædermønter at være i Behold i vore Dage, ligesaa lidt som de kan paavises med Sikkerhed i kendte Fund. Det naturligste er at antage, at Rester af Pengepunge (med Sølvduppe i Snørelidserne?) kan have givet Anledning til Fortællingen.

[49] Beretningen skyldes maaske delvis den fantasifulde Preben Gyldenstjerne, der ikke blot har troet paa sin Hustrus Djævlebesættelse, men ogsaa har kunnet læse Skrifttegn paa en Sild, der 1614 blev fundet i Limfjorden; se iøvrigt Dansk Biografisk Leksikon VIII (1936) S. 506.

[50] Historia gentium septentrionalium (Roma 1555) lib. VI cap. XII. Værket foreligger i svensk Oversættelse (Sth. 1912). Frisen over det paagældende Kapitel er gengivet som Titelvignet i nærværende Aarsskrift.

[51] Dagbladet Nr. 156 for Torsdagen den 10. Juli 1873 og Forhandlingerne ved de skandinaviske Naturforskeres 11te Møde i Kjøbenhavn fra den 3die til den 9de Juli 1873 (Khn. 1874) S. 164—176. — Iøvrigt er Litteraturen om Læderpenge anført i H. F. Feilberg: Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål II (Khn. 1894—1904) S. 492. Se tillige det her i det følgende omhandlede Møntfund S. 87 f.

TILLÆG II: MØNTFUND FRA SKAANE. (FØR) 1628

I ovennævnte Artikelrække over Møntfund er ligeledes forbigaaet et Fund fra det gamle danske Landskab, som rettelig burde være indført i Rækken mellem Nr. 5 og 6. I Udgaven af Ole Worms lærde Brevveksling[52] foreligger et Brev fra den kendte Præst og Latinist Bertel Knudsen, der slutter saaledes: »Supellectilem tuam rariorum nummo hoc velim augeas. Effossus ille ex agro qvodam, qvi sæpius aratus tales repertos dedit. Sacerdos, a qvo eum accepi, alterum habere narratur, aliis characteribus instructum, (sed qvem celavit me, nolens forsan amittere,) potuerunt in eo forte Runicæ aut aliæ non adeò nobis ignotæ literæ reperiri. Commoditas non est ad plura. Lödrup 1628. d. 17. Maji.« — Oversat: »Jeg vilde gerne med vedlagte Mønt forøge dit Raritetskabinet. Den er opgravet paa en Mark, som oftere under Pløjning har givet saadanne Fund. Præsten, af hvem jeg fik den, siges at have en anden, præget med andre Bogstaver (men den har han dulgt for mig, maaske fordi han ikke vil af med den); muligvis kan der findes Runer eller andre for os ikke saa ukendte Bogstaver paa den. Lejligheden er ikke til mere. Lødrup den 17. Maj 1628«. — Herpaa har Worm svaret; »Pro transmisso nummo gratias ago; Arabicos continet characteres, ejusqve generis plures habeo etiam in his oris effossos. Arbitror olim â nostratibus, qvi devotionis ergo loca Hierosolymitana visitabant, advectos, & inter pretiosiores thesauros reconditos. Nullum adhuc videre mihi contigit, qvi Runicas obtineret literas, qvamvis *Hardicnuti* & *Ethelredi* qvosdam ostentare valeam, obsoletis Latinis conspicuos. 1628.« — Oversat: »For den tilsendte Mønt takker jeg; den bærer arabiske Bogstaver, og jeg har flere af den Slags, som ogsaa er gravet op paa disse Strande. Jeg tror, at de i fordums Tid er ført hid af vore Landsmænd, som altsaa besøgte de hellige Steder i Jerusalem, og at de er gemt hen blandt kosteligere Skatte. Det er endnu ikke lykkedes mig at se nogen Mønt, som havde Runebogstaver, skønt jeg kan fremvise visse Mønter fra Hardeknud og Æthelred, der er interessante ved deres gammeldags latinske Bogstaver«. — Det er beklageligt, at Bertel Knudsen ikke havde Tid til at fortælle, hvor Findestedet var. 1622—23 havde han berejst Skaane, Halland og Blekinge, for at samle Runeindskrifter til Ole Worm; det var jo Runer og ikke Mønter, der efterspurgtes. Den

[52] D. Olai Wormii et ad eum doctorum virorum epistolæ s. a. e. l. [Havniæ 1751] pag. 50 sq. — N. L. Rasmusson har velvilligst henledt Opmærksomheden paa dette Sted. — Om Bertel Knudsen Aqvilonius (1588—1650), der fra 1619 var Sognepræst i Løderup, henvises til Ehrencron-Müllers Forfatterlexikon I (1924) S. 133—6 og Dansk Biografisk Leksikon I (1933) S. 478 f.

unævnte Præstemand behøver altsaa ikke at være fra Egnen om Løderup i Skaanes sydøstlige Hjørne. Det iøvrigt ukendte Fund har altsaa omfattet kufiske Dirhemer, som man ikke kunde fortolke i Datiden. De af Worm forgæves eftersøgte Runemønter blev først opdagede langt senere af Keder og Sperling.

TILLÆG III: MØNTFUNDET VED SKELSKØR. 1667

Ved en Forglemmelse er forbigaaet et Fund fra Skelskør 1667. Det burde være indføjet i Rækken mellem Fund Nr. 8 og 9. Det er omtalt af Peter Friis Edvardsen: En ringe Underretning om Schielschiør Kiøbsteds gamle og nuværende Tilstand (Sorøe 1759) S. 69 f. Den gamle Præstemands snurrige Beretning er gengivet i en Artikel om Møntfund i Sorø Amt[53]. Friis Edvardsens Kilde er sandsynligvis et Tingsvidne, som er indført i Skelskør Tingbog 1667–68[54]. Det gengives her som følger:

»Mandagen den 13. May er Retten betient udi effter schreffne ting mends Neruerelse och paa Hør som i dag til Stede schreffuet var, Nemblig Christian Hansøn, Peder Madsøn Lang, Hans Michelsøn Hiulmand, Jens Olsøn /:Pelles:/ Peder Hansøn, Olle Roed, Hendrich Jensøn Bager, och Helle Hansøn.

Jacob Olsøn i dommers sted i denne effter følgende Sag.

Christopher Frederichsøn Kongl. Mayts Byfouget i Skielschiør med Kalds Mend, Hans Madsøn, och Jens Olsøn byens tienner, och Wegter, som af hiemlede wed eed med vprachte fingre, at haffue kaldet, Giertrud i gauel Hus, och Peder Aalle stanger, til windis biurd at paa hørre och Spørgsmaal at suare, Anlangende En deel Myndt som de udj Daniel Clausøns wenge schal haffue vpgrauffuet, dennem Nøtig giort, och *Distraheret* alle wege her udj Byen, wden nogen effter Loven, loulig opliusning, om Slig dierris Forseelse at winde haffue fornе Kaldsmend af hiemlet, i lige maade at Hustru kaldet, Jacob Giertsøn Bødicher, och Jens Christensøn Kieldersuend, som haffuer hørt dierris Bekiendelse, saa wit det kand til streche, och ellers i lige maade af hiemlet, Daniel Clausøn, at vere och loulig kaldet her imod, i huis wenge pengene schall werre funden, om hand der i mod haffuer noget at suare, da her om at winde var i Rette mödt, Jacob Giertsøn Bødicher, och wandt wed sin eed med vp Rechte fingre, at forleeden i dag 8te dage da haffde Christopher Frederichsen Byfouget, Bud effter mig och Jens Christen-

[53] Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt XVII 1929 S. 5 f.

[54] Folio 26 b—29 (Landsarkivet, København).

søn Kielder suend, at høre paa forne Gierttrud i Gauel Huus, och Peder Marchussøns Bekiendelse, anlangende om tuestede Møndt, som di haffde fundet i Daniel Clausøns wenge, da til spurde Christopher Frederichsøn forne Giertrud i gauel hus, och Peder Marchussøn, om di penge de haffde fundet i Daniel Claussøns wenge, hvortil Peder Marchussøn suarede at hand haffde inted faet fleere, ind hans Børn haffde fundet Tiuffue och Sex støcher, dem haffde hand soldt, Mogens Søffrensøn for Sex schielling, som hand gaff ham i Byfougdens Hus, Men Giertrud i gauel Huuset hun suarede, at hun haffde wel fundet Nogle der samme steds, dem haffde hun giffuet bort til Børn, och Andre der hinde om baad, saa Neer som tree støcher, aff di storre dem lod Byfogden *aprobere* och befantis, imod 28 skielings *probe*, och ind da huide i Malmen. Jens Christensøn Kielder suend war i Rette mødt, och ved sin eed med vprachte fingre bekreffted Jacob Giert søns winde eed til Andre som for schreffuit staar, huor til Peder Marchussøn Alle stanger suarede, at Naar Byens tiener Louligen hiemler af at kalde mig ved mit Rette Naffn schal ieg Christopher Frederichsøn Loulig suare, Christopher Frederichsøn suarede schal vel iche Andet be findis at for peder Aale stanger bør af hiemlet ved sit Rette Naffn som ther bør, och der for til spurde hannem effter som han er kaldet til spørs maall, om hand først ved hans höyeste helgens eed kand eller kunde benegte, ey at haffue verret paa det sted som Giertrud i gauel Huuset schal haffue op graffuit disse om tuestede Møndt, for det Andet om hand i lige maade ved helgens eed wel benegte, ey at haffue faaet paa steeden nogle af om tuestede Møndt, och igien til Andre *Distraherit;* for det tredie, om hand wil wed staa och er beuest, hans bekiendelse nu udj de 8te Tingmends Neruerelse och paa hør her for Retten wel wed staa, Nemblig hand sagde, at Gierttrud i gauel huset haffde grauffuet to timmer før hand kom der ud, huor til Peder Marchussøn suared om di Kors huide som hans Børn haffde heet, haffuer han iche dult, mens strax bekiendt det for tuinde Mend, Nemblig Hans Michelsøn och Olle Omling, om der nogen wille haffue dem da schulle de gierne bekomme dem, och Hans Michelsøn suarede at det var scharn, och siden be kiendte det for Tue Jensøn, och Peder Hindse, och for meene sig der for di iche at werre dult, och der hoes i Rette lagde tuinde smaa møndt med gamle Bogstaver, en Crone, och en ℏ wnder, som bleff i Retten, Christopher Frederichsøn tilspurde peder Marchussøn Aale stanger, om hand kand wed staa och for suare, de af ham i Rette lagde Møndt, iche at werre bedre gyldig ind Korshuide, for det Andet, om hand [*kand*] benegte

wed høyeste eed iche at haffue fundet høyere eller større Myndt, ind hand ind nu frem viist J Retten, for det tredie, om hand indnu wil suere paa de tuinde første poster hand haffuer ham om spurt, Nemblig om hand wil wed staa at Giertrud i gauel huuset var der paa steeden som pengene bleff funden, tou timmer før hand kom der samme steds som bemt penge bleff op grafvet, och om hand iche fandt penge paa samme sted, huor til Peder Marchssøn suarede at ey han vidste de kunde duue, effter som hand ey kunde giffue dem vd i Skatt eller kiøbbe brød til sine Børn der for och derhoes formeente sig at der som hand schulle lide noget der for, da schulle di Andre, som war baade før och siden och lide, Christopher Frederichsøn [*tilspurde*] ind nu peder Marchusson Aale stanger af huad Möndighed hand haffer, saa leedis som hand selff haffuer bekiendt her for Retten, enten saadan funden Møndt til Nogen Borger at frem viise, som schulle dömme derom, langt, mindre at for *partere* før Jnd Byens øffrighet paa Kongl. Mayts: wegne war til kiende giffuet, huilche hans for seelse kand iche Anderledis ehr achtis at hand ioe haffuer begaet Tiuffuet och sig effter Lowen at Ski . . . ., om saadanne op graffuede Møndt, och hettepenge, och widere Christopher Frederichsøns i Rette sættelse om sligt schall worde i Rette lagt, Naar den bliffuer kaldet til doms, Christopher Frederichsøn J lige Maade tilspurde Giertrud Jørgensdotter i gauel huuset, effter som hun sider her for retten, om hun iche haffuer fundet mierre ind den Skienche beger fuld af samme om tuestede Møndt, som hun for got folk haffer bekiendt, huor til hun suared Ney at hun iche haffer fundet flerre, ind et Schiench begere fuld Her nest til spurde Christopher Frederich hinde om hun haffde fundet fleere Slags Møndt end de tuinde Slags, en Liden och en stoer, som hun frem wiiste udj ermelte Christopher Frederichsen Byfougits Huus, huor til hun suarede Ney saa mend haffde hun iche, och ellers bleff hun til spurdt, om peder Marchusson Aale stanger iche kom til steeden før hun giech der fra som pengene bleff heet, huor til hun suarede Ja mend giorde hand saa och di laa Alle och skrabede i Jorden, med fingrene.«

Hvad Findestedet angaar, oplyser Friis Edvardsen, at det nævnte Daniel Clausens Vænge nu (1759) er Kirkens mindste Vænge. Paa Forespørgsel har Sognepræsten i Skelskør, Pastor E. Kragh, velvilligt oplyst, »at der i Arkivet her findes en Del Kort over Skelskør Bys Grunde og Markjorder fra 1843. Paa to af disse Kort er »Kirkens mindste Vænge« en Del af Helligagrene (atter en Del af Skelskør Køb-

stads Møllemark) og den Del, der ligger nærmest ind til Byens Grunde. Det er Matr. Nr. 145, beliggende overfor Præstegaarden og Skolen, paa den anden Side af Gammelgade (dengang Fiskergade) ned mod Fjorden«[55].

Efter det oplyste har altsaa Gertrud Jørgensdatter i Gavlhuset (sandsynligvis en Dag i Begyndelsen af Maj Maaned) her opgravet en Del gamle Mønter, hvis Antal er angivet meget ubestemt ved »et Skænkebæger fuldt«. Et saadant Bæger af Træ eller Tin kan antagelig have rummet omtrent en Pægl eller 1/4 Liter og maaske et Par Hundrede af de omhandlede Mønter. Disse var af »tvende Slags, en liden og en stor«. Den lille Mønt betegnes som en Korshvid med et kronet fi i Præget, d. v. s. fra Christopher af Bayern eller Christiern den Første. Saaledes var i al Fald de to Exemplarer, som blev fremlagt i Retten; om andre af Fundets Hvide kan have baaret et kronet h og været fra Kong Hans, saaledes som Friis Edvardsen har opfattet det (Fejllæsning: h for k?), faar staa hen. Den store Mønt har selvfølgelig været samtidige Skillinger (fra Christopher af Bayern og Rigsraadet 1448, muligvis ogsaa fra Kong Hans). De tre Stykker, som Byfogden lod prøve, svarede til en 28-Skilling; dermed betegnedes Christian IV's berygtede Ulfelder eller Hebræer Tomark fra 1644—46, som Rigens Raad 1648 nedsatte fra 32 Skilling til 28 Skilling. De holdt 9 1/2 Lod (594 Tusinddele), hvad der svarer meget vel til Holdigheden af de ovennævnte gamle Skillinger. Derimod vejer en 28-Skilling 11 g, medens tre gamle Skillinger (fra Christopher—Hans) tilsammen kun vejer 7 g.

Inden Gertrud Jørgensdatter forlod Findestedet, er Peder Marcussen Aalestanger og hans Børn kommet til og har yderligere opsamlet nogle Mønter — efter hans Opgivende 26 Korshvide, som han solgte for 6 Skilling. Det var godt Køb, for saa vidt som de 26 Hvide har indeholdt ca. 5 g fint Sølv, medens Seksskillingen kun svarer til 1 1/2 g fint Sølv. Skønt det kom til Sammenstød i Retten mellem Peder Aalestanger og Byfogden, der truede med Tyvsstraf, er Sagen aabenbart ikke blevet forfulgt videre; man har vel slaaet sig til Taals med, at den fundne Pengesum kun var af ringe Metalværdi.

Friis Edvardsen, som ellers i sin Beretning stemmer overens med det her gengivne Tingsvidne, meddeler, at der ogsaa fandtes »nogle Lær-Lapper med en Sølv-Stifte igiennem«. Hvis det ikke er fri Opfin-

[55] Brev af 8. Maj 1936. — I. A. Brasen: Historisk Fremstilling af Skielskørs Bymark, dens forskiellige Skikkelser og Udskiftninger (Historisk Tidsskrift VI (1845) S. 563—92) har mærkeligt nok intet meddelt om »Kirkens mindste Vænge«.

delse af Forfatteren, maa han jo have haft en anden Kilde for sig. Bemeldte Læderlapper kan have været Rester af en Pengepung, der har haft Snørelidse med Sølvdup (se ovenfor S. 82).

★

Af andre Fund, der ikke er kommet med i Fundrækken, kan nævnes en Notits i et Auktionskatalog fra 1684 over Amtmand Lützows Møntkabinet og Raritetskammer, hvor der under »Die achte Taffel Dänsche Müntze« som Nr. 7 opføres: »Ein gülden Pfenning/ gefunden in einer Torffmosen bey Bruusgaard in Jütland«[56]. Amtmand Hugo Lützow var gift med Karen Juul, Datter af Ove Juul til Bruusgaard; det er muligt, at den her nævnte Guldmønt hører til Fundet fra 1670, som ganske vist ikke blev gjort i en Tørvemose, men i en Bakke (Kinbjerg) ved Bruusgaard[57].

★

Efter at nærværende Artikel var gaaet til Trykken, er fremkommet Oplysning om et Møntfund, der burde være tilføjet og omhandlet S. 81. I den nylig udkomne Ribe Bys Historie 1730—1820 I af Otto Smith og Victor Hermansen (Khn. 1936) berettes S. 11 f.: »Da man i 1735 vilde foretage nogle nødvendige Reparationer i Huse, der tilhørte to af Byens mest fremstaaende Mænd, Købmændene Peder Madsen Fridsch og Chr. S. Eenholm, fandtes der skjult bag Paneler eller under Gulvbrædder henholdsvis 46 Dukater og 499 Rigsdaler Specier, som var blevet gemt bort i Ufredstider og derefter glemt«. Beretningen er hentet fra Ribe Tingbog 20. December 1735. Muligvis vil der blive Lejlighed til at komme tilbage til dette Fund i en Fortsættelse af Skildringen af de gamle danske Møntfund til 1780 eller 1800.

[56] *Specification* paa atskillige *Rareteter*/ Som Tisdagen den 21. October førstkommende oc udi effterfølgende Dage/ Klocken Otte Formiddag/ oc Et Efftermiddag skal auctioneris oc sælgis udi Amptmand Lüdzous Huus paa Slodtzpladsen/ beliggende/ hvor efter Liebhaberne dennem ville vide at rette. — Hans Samlinger indeholdt saa store Kostbarheder som Gunhilds Korset (Crux Helenæ Regis Svenonis filiæ) og Sankt Olavs Arm. Den 2. Nov. 1684 udbetaltes til Amtmand Lützow for indkøbte Rariteter 250 rd. af Kongens Kasse. — Om Hugo Lützow (1617—93), fra 1655 Lensmand, fra 1662 Amtmand paa Antvorskov, se C. F. Bricka: Dansk biografisk Lexikon X S. 573 f.

[57] Num. For. Mbl. XIV (Maj 1935) S. 250 ff.